РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН
БУИНСКИЙ
МУНИЦИПАЛЬНЫЙ РАЙОН
СОВЕТ
ЭНТУГАНСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БУА
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ЯНТУГАН
АВЫЛ ҖИРЛЕГЕ
СОВЕТЫ

РЕШЕНИЕ **КАРАР**

14 ноябрь 2017 ел № 41-1

«Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының
Янтуган авыл җирлеге» муниципаль
берәмлеге территориясендә төзекләндерү кагыйдәләрен
раслау турында»

«Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2014 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14, 28 ст. таләпләренә, РФ Шәһәр төзелеше кодексына һәм «Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенең, Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенең тулаем территориясен төзекләндерүгә һәм тәртиптә тотуга карата бердәм таләпләр билгеләү максатларында Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге карар бирә:

1. «Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территориясендә төзекләндерү кагыйдәләрен расларга (1 нче кушымта).

2. Әлеге карарны «Интернет» мәгълүмат-коммуникация челтәрендә (http://pravo.tatarstan.ru) һәм Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлегенең рәсми сайтында Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (http://buinsk.tatarstan.ru) урнаштырырга.

3. Әлеге карар “Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталы”нда “Интернет” мәгълүмат-коммуникация челтәрендә (http://pravo.tatarstan.ru) халыкка җиткерелгән көннән үз көченә керә дип билгеләргә.

4. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны үземдә калдырам.

Татарстан Республикасы Буа муниципаль
районының Янтуган авыл җирлеге башлыгы Р.А. Җамалтдинов

Татарстан Республикасы Буа муниципаль
районының Янтуган авыл җирлеге Советының
2017 елның «14» ноябрендәге 41-1 номерлы карарына
1 нче кушымта

«Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территориясендә төзекләндерү кагыйдәләре

Татарстан Республикасы, Янтуган авылы, 2017 ел

I. Гомуми нигезләмәләр

1. «Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территориясендә төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба текст буенча – Кагыйдәләр) «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, №131-ФЗ Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы Федераль законнар, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, шәһәр төзелеше законнары, Россия Федерациясенең, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары һәм муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә эшләнде.
2. Әлеге Кагыйдәләр, оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә, барлык физик һәм юридик затларны башкару өчен мәҗбүри.

3. Әлеге Кагыйдәләр «Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Янтуган авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенең бөтен территориясендә (алга таба - җирлек) эш итә һәм таләпләр билгели:

1) биналарны (торак йортларны да кертеп), алар урнашкан корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен тоту буенча тиешле биналарның һәм корылмаларның тышкы күренешенә;
2) төзекләндерү эшләре исемлегенә һәм аларны үтәү ешлыгына;
3) биналарның (алардагы биналарның) милекчеләренең (хокук ияләренең), корылмаларның, җир кишәрлекләренең, янәшәдәге территорияләрне төзекләндерүдә катнашу тәртибен билгеләүгә;
4) җирлек территориясен төзекләндерүне оештыру (урамнарны яктыртуны, территорияне яшелләндерүне, урамнарның исемнәре һәм йортларның номерлары булган күрсәткечләр урнаштыруны, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп).

3. Территорияләрне төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм җир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, муниципаль берәмлекнең Генераль планы, Җирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документациясе нигезендә гамәлгә ашырыла
4. Әлеге Кагыйдәләр җирлек территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын җыюны, алып китүне, транспортировкалауны, утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру буенча тулысынча мөнәсәбәтләрне җайга салмый.

Төп аңлатмалар

5. Әлеге Кагыйдәләрне гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

җирле әһәмияттәге автомобиль юлы - транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлының бүленгән полосасы чикләрендә һәм аларда урнашкан яисә алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл өслеге һәм шуңа охшаш элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмаларын - саклагыч юл корылмаларын, ясалма юл корылмаларын, җитештерү объектларын, автомобиль юлларын төзекләндерү элементларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты;
фасадның архитектур үзенчәлекләре - бинаның фасадның, шәһәр төзелеше мохитенең конструктив һәм эстетик сыйфатларын чагылдыра торган аермалы характеристикалары (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, ярашлылык һәм пропорциональ булу, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансы);
фонсыз конструкцияләр - тышкы мәгълүмат чараларын әзерләү ысулы, корылма аерым хәрефләрдән, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;
территорияне төзекләндерү - территорияне карап тоту буенча чаралар комплексы, шулай ук гражданнарның яшәү шартларының уңайлылыгын тәэмин итүгә һәм арттыруга, территориянең санитария һәм эстетик торышын яхшыртуга юнәлдерелгән территорияләрне төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру;
вертикаль яшелләндерү - биналарның фасад өслекләрен һәм корылмаларны, шул исәптән балконнарны, көймәләрне, галереяларны, терәк стеналарын һ.б. куллануны, аларда стационар һәм мобиль яшел утыртмаларны урнаштыру өчен;
витрина - фасадның бер өлешен биләп торучы тоташ пыялалау рәвешендәге уем (тәрәзә, витраж);
барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзе - җирлекнең тышкы образын формалаштыручы биналар һәм территорияләр фасадларының архитектур-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре;
яктыртуның тышкы ысулы - мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы, ул вакытта мәгълүмат кыры аңа юнәлтелгән утның еракта урнаштырылган чыганагы белән яктыртыла;
квартал эчендәге (җирле) юл - магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына таба транспорт һәм җәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;
төзекләндерүне торгызу - юлларның, хуҗалык проездының, тротуарның бөтен киңлегенә сыйфатлы асфальт түшәмәне торгызуны, бордюр ташын кире урнаштыруны, туфракның уңдырышлы катламын торгызу, газ үләннәре чәчелү һәм бозылган яшел утыртмалар утырту тырмасы астына газлар ремонтлауны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон - махсус сайлап алынган үләннәр орлыклары чәчелә торган, ул утырту өчен фон, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенең мөстәкыйль элементы булып тора, шулай ук табигый үлән капламы;
мәгълүматны тапшыруның динамик ысулы - мәгълүматны электрон чыганаклардан файдаланып тапшыру ысулы һәм мәгълүматны алмаштыруны күздә тоткан табло;
йорт биләмәсе - ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан җир кишәрлеге;
ишегалды корылмалары - җир кишәрлегендә урнашкан вакытлы ярдәмче корылмалар (базлар, күгәрченнәр, сарайлар һ.б.);
йорт билгеләре - аншлаг (урам, мәйдан, проспект атамаларын күрсәтүче), номер билгесе (йорт һәм корпус номерын күрсәтүче), подъезд һәм фатирлар номерын күрсәтүче, инвалидлар өчен объекттан файдалану мөмкинлеген тәэмин итүче халыкара символ, байраклар, истәлекле такталар, полигонометрик билге, янгын сүндерү гидранты күрсәткече, грунт геодезик билгеләр күрсәткече, магистраль һәм су үткәргеч челтәр камералары, канализация күрсәткече, җир асты газүткәргече корылмалары күрсәткече;
бина - автоном рәвештә яшәргә, реконструкцияләнергә һәм эксплуатацияләнергә мөмкин булган бердәм күләм төзелеш системасын (төзелешкә бер рөхсәт нигезендә төзелгән) тәшкил итүче капиталь төзелеш объекты;
яшел утыртмалар - табигый һәм ясалма килеп чыккан агач-куаклык һәм үләнчел үсемлекләре җыелмасы (паркларны, урманнарны, махсус сакланылучы табигать территорияләрен, бульварларны, скверларны, бакчаларны, бакчаларны, газоннарны, чәчәклекләрне, шулай ук аерым торучы агачларны һәм куакларны да кертеп);
җир эшләре - юллар һәм тротуарларның камилләштерелгән катламын, камилләштерелгән яисә грунт катламын бозуга бәйле эшләр;
инженерлык коммуникацияләре - инженерлык-техник тәэмин итү челтәрләре: суүткәргеч, канализация, җылыту, торбаүткәргеч, электр тапшыру линияләре, элемтә һәм җирлек территориясендә гамәлдә булган йә салына торган башка инженерлык корылмалары;
түбә яшелләндерү - аларда архитектура-ландшафт объектларын (газлар, чәчәк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән мәйданнар һ.б.) төзү өчен биналарның түбәләрен һәм корылмаларны куллану;
яңгыр канализациясе (яңгыр сулары) - өске (яңгыр сулары, таллар), су юу һәм дренаж суларын транспортировкалау өчен билгеләнгән технологик яктан бәйле инженерлык корылмалары (улаклар, яңгыр сулары, лотоклар һәм торбалар) комплексы;
җемелдәүче яктылык - яктылык агымы характеристикаларын (төс, яктылык, керешү чираты һ.б.) алмаштыруны күздә тота торган яктылык-одинамик нәтиҗә;
тышкы яктырту - торак пунктның магистральләр, урамнар, мәйданнар, парклар, скверлар, бульварлар, ишегаллары һәм җәяүлеләр өчен билгеләнгән элементлар җыелмасы;
килеп туган төзелешнең тышкы архитектур йөзен бозу - урнаштыруга рөхсәт ителә торган һәм рөхсәт ителми торган тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының тибына һәм төренә карата таләпләрне, шул исәптән, җирлек барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзен саклау кирәклеген исәпкә алып, әлеге Кагыйдәләр билгеләгән таләпләрне үтәмәү;
санкцияләнмәгән чүплек - үз белдеге (рөхсәтсез) ташландыру (урнаштыру) яисә каты көнкүреш, эре габаритлы, төзелеш калдыкларын, юридик яисә физик затлар эшчәнлеге барышында барлыкка килгән башка чүп-чарны берләштерү, 50 кв. метрдан артык мәйданда һәм 30 куб. метрдан артык күләмле;
стационар булмаган сәүдә объекты - ул сәүдә объекты (павильон һәм киоск), ул, күчмә корылмалардан тыш, җир кишәрлеге белән нык бәйле булмаган вакытлы корылма яисә вакытлы конструкция булып тора;
яшелләндерү - үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек тирәлеген формалаштыруны тәэмин итә торган территорияне төзекләндерү һәм ландшафт оешмасы элементы, шулай ук инженерлык әзерлегенең төрле төрләре буенча эшләр үткәрүгә (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ.б.) бәйле комплекслы процесс һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү: турыдан-туры агач утырту, шул исәптән эре үлчәмнәр, куаклыклар, үләнчел газлар, чәчәклекләр, альпинарийлар һәм рокарилар булдыру, махсуслаштырылган бакчалар төзү һ.б.лар төзү белән бәйле комплекслы процесс;
гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;
чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр - предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләрнең яшелләндерелгән территорияләре;
махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр - санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратларны яшелләндерү, үсентеләр питомниклары;
махсус сакланылучы табигать территорияләре - табигать комплекслары һәм аеруча табигатьне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм савыктыру әһәмиятенә ия булган, җирле үзидарә органнары карарлары тарафыннан тулысынча яисә өлешчә хуҗалык файдалануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгеләнгән җир, су өслеге һәм алар өстендәге һава киңлеге участоклары;
җәмәгать транспортының көтүен туктату - җәмәгать транспортын туктату, пассажирлар утырту һәм төшерү зонасына һәм җәмәгать транспортында пассажирлар көтеп тору зонасына ия махсус җиһазландырылган

мәйданчык;
пыялаланган фасад - фасадның бөтен яссылыгын яисә аның шактый өлешен алып тора торган тоташ пыяладан эшләнгән фасад;
яктыртуның ачык ысулы - яктылык чыганагының аны тарату өчен каршылыклары булмаган мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы;
бина фасадларының колористик хәл итү паспорты (фасадларның төсләр чишелеше) - билгеләнгән тәртиптә килештерелгән һәм расланган, аерым бина фасадының җирлек территориясендә урнашкан фасадының бердәм архитектура һәм төсләр чишелешен билгели торган һәм аның тышкы бизәлешенә таләпләр билгели торган документ;
җәяүлеләр өчен зоналар - транзит хәрәкәт итү максатларында халык хәрәкәте үткәрелә торган һәм билгеле бер характеристикаларга ия булган җирлек территорияләре участоклары, алар урамнан тыш һәм җир өсте җәмәгать транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният ядкарьләренең, рекреацияләрнең югары концентрациясе һ.б. Җәяүле зоналар эспландларда, җәяүлеләр урамнарында, торак пункт мәйданнарының җәяүле частьларында формалашырга мөмкин;
йорт алды территориясе - яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары булган күпфатирлы йорт урнашкан җир кишәрлеге, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән һәм күрсәтелгән җир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар;
якындагы территория - бина, корылма, койма, төзелеш мәйданчыгы, сәүдә, реклама объектлары чикләренә турыдан-туры тоташа торган территория, бирелгән җир кишәрлеге чикләренә, шулай ук милектәге, файдаланудагы (биләүдәге) башка объектларга һәм билгеләнгән тәртиптә төзекләндерү эшләре башкарылырга тиешле;
тышкы мәгълүмат чараларын (паспортны) урнаштыру проекты - муниципаль хокукый акт белән расланган, ул төзекләндерү элементының тышкы күренешен һәм төгәл урынын, ә атап әйткәндә тышкы мәгълүмат чараларын билгели торган һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка белешмәләрне үз эченә алган билгеләнгән рәвештәге документ;
территорияне санитар чистарту - аерым территориядән җыю, каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны алып китү һәм утильләштерү (зарарсызландыру);
яктылык тартмасы - тышкы мәгълүмат чараларын әзерләү ысулы, корылма эчке яктыртылган бер күләмнән яисә күләмле элементлардан гыйбарәт;
махсуслаштырылган оешмалар - төзелгән муниципаль контрактлар, башка килешүләр (подряд, хезмәтләр күрсәтү) нигезендә җирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендәге эшчәнлекнең махсус төрләрен гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукый рәвештәге юридик затлар;
территорияләрне тоту - җир кишәрлегендә урнашкан биналарны, корылмаларны, кече архитектура формаларын, коймаларны, төзелеш мәйданчыкларын, яшел утыртмаларны, җир асты инженерлык коммуникацияләрен һәм аларның конструктив элементларын, транспорт инфраструктурасы объектларын үз вакытында ремонтлау һәм фасадларын карап тотуга бәйле чаралар комплексы;
җирле әһәмияттәге юлларны тоту - юлларның, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәэмин итә торган эшләр комплексы;
Тышкы мәгълүматны (вывеска) урнаштыру чарасы - оешма урнашкан урында һәм (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнашкан һәм (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнаштырылган мәгълүмати конструкция булган территорияне төзекләндерү элементы, күрсәтелгән мәгълүмат «Кулланучылар хокукларын яклау турында» Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәҗбүри булган мәгълүматны кулланучыларга җиткерү өчен биналарны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында хезмәтләр күрсәтү, ә атап әйткәндә, оешманың фирма исеме (исеме) һәм аның эш режимы турындагы мәгълүматны, шулай ук закон үз көченә урнаштырырга яисә эшлекле әйләнеш гадәте аркасында урнаштырыла торган һәм реклама белән бәйле максатларны эзәрлекләми торган мәгълүматны. «Тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы» һәм «тышкы мәгълүмат чарасы» төшенчәсе тиңдәш;
суперграфика - фасадларның архитектур-сәнгати бизәлеше алымнарының берсе (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика);
тактиль өслек - өске катлам фактурасының сизелерлек үзгәреше булган өслек;
территорияләрне җыештыру - җитештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны, наледейны махсус билгеләнгән урыннарга җыюга, алып китүгә бәйле эшчәнлек төре, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чаралар;
вәкаләтләр бирелгән очракта вәкаләтле органнар (вәкаләтле орган) - җирлекнең башкарма комитеты, аның функциональ һәм территориаль органнары (булган очракта) үз компетенциясе чикләрендә җирлек территориясен төзекләндерүне оештыруны, координацияләүне һәм тикшереп торуны гамәлгә ашыручы йә, вәкаләтләр бирелгән очракта, башка муниципаль берәмлекнең җирле үзидарә органы;

фасад - бинаның тышкы ягы (төп, ян, ишегалды). Бинаның төп фасады күз күреме иң зур зонага ия, кагыйдә буларак, магистраль һәм / яки башка әһәмияткә ия урамнарны кабул итүгә юнәлдерелгән;

фон конструкцияләре - хәрефләр, билгеләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнашкан тышкы мәгълүмат чараларын әзерләү ысулы;

фриз - фасадның декоратив әйләнә торган элементы яки горизонталь полоса рәвешендәге козырек;

фронтон - бинаның фасадының соңгы кат тәрәзәләренең югарыгы билгеләреннән яисә чыгыш ясаучы элементлардан фасадның өске ноктасына кадәр үлчәнгән түбәдән югарырак күтәрелүче йомгаклау өлеше;
территорияне төзекләндерү элементлары - төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган декоратив, техник, планлаштыру, конструктив җайланмалар, үсемлек компонентлары, җиһазларның һәм бизәлешнең төрле төрләре, кече архитектура формалары, стационар булмаган объектлар, тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары;

Милекчеләр, хокук ияләре, башка хокук ияләре, хәзерге яки мәҗбүри хокукка ия булучылар, хуҗалары, файдаланучылар, кагыйдәләр тексты буенча - тиешле затларга милек хокукында, даими рәвештә сроксыз файдалану хокукында, гомерлек мирас итеп биләү хокукында, аренда хокукында (яки наем) булуын белдерә.

II. Территорияләрне төзекләндерү, карап тотуны оештыру һәм җыештыруга гомуми таләпләр

6. Җирлекнең бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелергә тиеш.

7. Гомуми файдаланудагы территорияләрне, шул исәптән мәйданнар, урамнар, юллар, җирле әһәмияттәге автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, бульварлар, пляжлар, башка объектлар биләгән җир участокларын карап тотуны һәм җыештыруны вәкаләтле орган үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра.

8. Физик һәм юридик затлар, оештыру-хокукый формаларына бәйсез рәвештә, җир кишәрлеге территориясен, милек хокукында, башка әйбер яисә мәҗбүри хокукта булган биналарны, корылмаларны карап тотуны һәм җыештыруны башкарырга тиеш (алга таба – хокук ияләре, хуҗалары) гамәлдәге законнарда һәм әлеге кагыйдәләрдә каралган күләмдә һәм тәртиптә, мөстәкыйль рәвештә яисә махсус оешмаларны үз акчалары хисабына җәлеп итү юлы белән, шулай ук әлеге Кагыйдәләрдә каралган тәртиптә якындагы территорияләрне (йорт яны территорияләрен) карап тотуны һәм җыештыруны гамәлгә ашырырга хокуклы.

Бина, корылма милекчелек хокукында яисә башка әйбер хокукында булган яисә берничә зат өчен мәҗбүри хокукта булган очракта, җыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яисә күчемсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Җир кишәрлеге территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылма булса, территорияне тоту һәм җыештыру чикләре яклар килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаса, җыештырылырга тиешле территория биналарның, корылмаларның барлык милекчеләре яисә башка хуҗалары (кулланучылар) арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.

Физик яисә юридик зат биләмәсендәге җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, биләмәсендәге фактта урнашкан җир кишәрлеге чиге, шулай ук аның янәшәсендәге территория җыештырылырга тиеш.

Бина, корылма милек хокукында яисә башка төрле хокукта булган очракта, берничә зат мәҗбүри хокукта булса, фасадның эчтәлеге якларның килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаса, фасадның эчтәлеге милек хокукында яисә күчемсез милек объектына башка хокукта өлешләргә пропорциональ рәвештә гамәлгә ашырыла.

9. Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын карап тоту һәм җыештыру муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге төр эшләрне уздыруга конкурста җиңгән махсус оешмалар тарафыннан башкарыла.

10. Күпфатирлы йортларның һәм аңа якын территорияләрнең йорт яны территорияләрен тоту һәм җыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы: торак милекчеләре ширкәте яисә торак кооперативы яисә башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтне тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар тарафыннан - әлеге йортта күпфатирлы йорт милекчеләре белән турыдан-туры идарә иткәндә гамәлгә ашырыла (алга таба - идарәче оешмалар).

11. Индивидуаль торак йортларны һәм аның янындагы территорияләрне тоту һәм җыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар), башка хуҗалары һәм алардан файдаланучылар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын тоту һәм карау түбәндәгеләрне гамәлгә ашыра:

1) бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә - җир кишәрлегенең милекчеләре яисә башка хокук ияләре;

2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә - муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге эшләрне башкаруга конкурс откан вәкаләтле орган яисә махсуслаштырылган оешма;

3) чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнгән урыннар чикләрендә (санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) - әлеге объектларның хуҗалары;

4) йорт яны территорияләре чикләрендә - күпфатирлы йортлардагы торак урыннар милекчеләре яисә идарәче оешмалар;

5) җир өсте коммуникацияләренең, шул исәптән электр челтәрләренең, яктырту челтәрләренең,

радиолинияләрнең сак зоналарында күрсәтелгән коммуникацияләр хуҗалары;
6) җир асты коммуникацияләренең сак зоналарында (әгәр урнаштыру рөхсәт ителгән булса) - күрсәтелгән коммуникацияләр хуҗалары.
Урамнардан һәм юллардан грунт суларын һәм җир өсте суларын чыгару өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын җыю һәм чистарту, яңгыр сулары канализациясе коллекторларын һәм яңгыр сулары агызу коеларын чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла

12. Диспетчерлык пунктларын, җәмәгать транспортының ачык мәйданнарын тоту һәм җыештыру пассажирлар транспортын эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

13. Җәмәгать транспортын көтүнең павильоннарын тоту һәм җыештыру муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге төр эшләрне үткәрүгә конкурста откан махсуслаштырылган оешма тарафыннан тәэмин ителә

14. Җәмәгать бәдрәфләре н урнаштыру һәм тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитария кагыйдәләре һәм нормалары нигезендә билгеләнә.
Санитария һәм туалетларның техник торышы өчен җаваплылыкны аларның милекчеләре, хуҗалары, арендаторлары яки махсуслаштырылган оешмалар китерә, аларга хезмәт күрсәтә.

15. Төзекләндерү эшләрен башкару ешлыгы эшләрнең заказчысы тарафыннан объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып билгеләнә.

16. Җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, бирелгән җир кишәрлегенең чикләре (җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, фактта урнашкан җир кишәрлеге чиге буенча) һәм биналар һәм корылмаларның, алардагы урыннарның милекчеләренең (хокук ияләренең) әлеге Кагыйдәләр һәм әлеге Кагыйдәләрнең VIII бүлеге нигезендә матди яктан карап торылуга һәм җыештыруга катнашу тәртибе нигезендә физик һәм юридик затлар тарафыннан билгеләнә.
Төзекләндерү эшләрен башкару ешлыгы эшләрнең заказчысы тарафыннан объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып билгеләнә.

17. Вәкаләтле орган җирлек территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә карап тоту һәм җыештыру эшләренең үтәлешен тикшереп тора.

III. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен тышкы күренешенә, фасадларның һәм коймаларның, юлларның, индивидуаль торак йортларның, яңгыр канализациясе челтәрләренең, күзәтү һәм яңгыр сулары коеларының, су бүлеп чыгару корылмаларының, техник элемтә чараларының, тышкы яктырту объектларының, кече архитектура рәвешләренең, стационар булмаган объектларның, төзелеш эшләрен җитештерү урыннарының, күмү урыннарының тышкы кыяфәтенә, автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау урыннарына карата таләпләр. Җирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен тоту буенча гомуми таләпләр

18. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен милекчеләре яисә башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә йә махсуслаштырылган оешмаларны үз акчалары исәбеннән җәлеп итү юлы белән тота.

19. Алар урнашкан биналарның, корылмаларның һәм җир участокларының эчтәлеге алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен төзекләндерүне үз эченә ала:
1) биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;
2) җир кишәрлеген җыештыру һәм санитар-гигиена белән чистарту;
3) гражданнар, оешмалар һәм индивидуаль эшкуарлар эшчәнлеге нәтиҗәсендә барлыкка килә торган җитештерү һәм куллану калдыкларын җыю һәм алып китү;
4) җир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту һәм карау.
Бакча-парк сәнгате, тарихы һәм архитектурасы һәйкәлләрен төзекләндерү аларның тарихи йөзен реконструкцияләүне яисә реставрацияләүне, планлаштыруны, яшелләндерүне, үсемлекләрнең ассортиментын торгызуны һәм аларның чисталыгын үз эченә ала. Парк территориясен төзекләндерү элементлары белән җиһазлау җирлекнең тарихи-мәдәни үзенчәлекләре, җирлекнең архитектур күренешенә туры килә торган башка башкаруы нигезендә гамәлгә ашырыла.

22.1. Юридик затлар, индивидуаль эшкуарлар, крестьян (фермер) хуҗалыклары башлыклары һәм җирлек территориясендә җитештерү мәйданчыкларын, биналарны, корылмаларны, җир кишәрлекләрен һәм алар эшчәнлеге (эш) алып бара торган башка урыннарны, шул исәптән җитештерү, сәнәгать, башка коммерцияле урыннарны теләсә нинди нигездә файдаланып, үз эшчәнлеген (эшен) гамәлгә ашыручы гражданнар законнар нигезендә әлеге урыннардан җитештерү һәм куллану калдыкларын, каты көнкүреш калдыкларын, тиешле башка калдыкларны җыюны һәм чыгаруны күздә тоткан махсуслаштырылган оешмалар (лицензияләнгән) белән килешүләр төзиләр.

20.Биналар, корылмалар фасадларының тышкы күренешенә гомуми таләпләр:

20.1. биналар, корылмалар фасадлары өчен төп шарт булып архитектура-сәнгать образының, материалларның һәм төсле чишелешнең стильле бердәмлеге тора.

Фасадның, детальләрнең, элементларның һәм өстәмә җиһазларның каль участоклары комплекслы карар нигезендә урнаштырылырга тиеш. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары, гамәлгә кую такталарыннан, режим такталарыннан тыш, паспорт нигезендә урнаштырылырга һәм кулланылырга тиеш;

20.2. төсле карар фасадның характеристикаларына һәм стиленә, объектның функциональ билгеләнешенә, әйләнә-тирә мохиткә туры килергә тиеш;

20.3. урамнан, стеналардан һәм арка юлларыннан къренеп торган йорт яны (ян фасады) тулысынча төп фасад төсенә буяла;

20.4. Биналарның фасады, корылмаларның төзелеш өлешендәге, декоратив бизәлештәге һәм инженерлык элементларына күренеп торган зыян салырга тиеш түгел һәм тиешле эстетик халәттә булырга тиеш. Бинаның фасадын буяу фасадның гомуми мәйданының 5%тан да артмаска тиеш;

20.5. биналарның фасадларын, аерым детальләрен бетерү яки үзгәртү белән бәйле үзгәрешләр норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә рөхсәт ителә

20.6. бинаның фасадының төсләр гаммасы бинаның фасадларының төсләр чишелеше паспорты нигезендә билгеләнә һәм билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Бинаны, корылманы эксплуатацияләгәндә яисә ремонтлаганда төсләр тонын үзгәртү рөхсәт ителми;

20.7. мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан биналарның фасадларын бизәү мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге кануннар һәм мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге вәкаләтле органнар белән килештереп, мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге вәкаләтле органнар белән килештереп гамәлгә ашырыла һәм биналарның архитектура стилендә, шул исәптән урамнарны төзүнең гомуми стилендә башкарыла.

20.8. фасадларның төсе штукатур, түбә һәм сылау-ябыштыру эшләре кабул ителгәннән соң һәм бинаның фасадларының төсләр чишелеше паспорты нигезендә генә үткәрелә;

Биналар, корылмаларның фасадларын карап тоту

21.Биналарның, корылмаларның фасадлары эчтәлеге үз эченә ала:

21.1. фасадларның конструктив элементларын, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларын, балкон һәм лоджия коймаларын, карнизларны, аерым баскычларны, витриналарны, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны үз вакытында ремонтлау һәм торгызу;

21.2. су агызу торбаларын төзек хәлдә булуын тәэмин итү;

21.3. ярык һәм ишелгән урыннарны герметизацияләү, тегү һәм сылау;

21.4. керү төркемнәрен, отмостка, цоколь тәрәзә төпләре, подвалга керү урыннарын ремонтлау һәм үз вакытында чистарту;

21.5. фасадта урнаштырылган электр яктырткычын төзек хәлдә тоту һәм аны караңгы төшү белән кабызу

21.6. фасад өслекләрен, шул исәптән фасад элементларын, аларның торышына һәм эксплуатацияләү шартларына бәйле рәвештә, үз вакытында чистарту һәм юу;

21.7. тәрәзә һәм витриналарны, элмә такталарны үз вакытында юып тору;

21.8. язмалардан, рәсемнәрдән, белдерүләрдән, плакатлардан һәм башка мәгълүмати-басма продукциядән, шулай ук граффитилардан чистарту.

22. Биналар, төзелмәләр һәм корылмалар фасадлары элементлары составына керә:

1) базлыклар, подвалга керү урыннары һәм чүп-чар окамералары;

2) керү төркемнәре (баскычлар, мәйданчыклар, култыксалар, ишек өстендәге козыреклар, коймалар, ишекләр һ.б.);

3) цоколь һәм отмостка;

4) диварлар яссылыгында;

5) фасадларның чыгыш ясаучы элементлары (балконнар, көймәләр, эркерлар, карнизлар һ.б.);

6) түбәләр, шул исәптән рәшәткәләрне киртәләүче вентиляция һәм төтен торбаларын да кертеп, түбәгә чыгу һәм башкалар;

7) архитектура детальләре һәм облицовка (колонналар, пилястрлар, розеткалар, капительләр, фризалар, пояслар һ.б.);

8) чокырларны да кертеп, су үткәргеч торбалар;

9) парапетлы һәм тәрәзә коймалары, рәшәткәләр;

10) тәрәзә, балкон, пояс , цоколь, асылма һ.б.ларның металл бизәлеше;

11) асылмалы металл конструкцияләр (әләм тотучылар, анкерлар, янгын баскычлары, вентиляция җиһазлары һ.б.);

12) панельләр һәм блоклар арасындагы горизонталь һәм вертикаль җөйләр (эре панельле һәм эре блоклы биналарның фасадлары);

13) пыяла, рамнар, балкон ишекләре;

14) биналарга якын урнашкан стационар коймалар.

23. Милекчеләр, биналарның, корылмаларның, корылган-янкормалы биналарның хокук ияләре һәм тиешле вазыйфалар йөкләнгән башка затлар:

23.1. кирәк булган саен, елга бер тапкырдан да ким түгел, махсус техника һәм методика буенча юдырту кулланып, фасадларны чистартырга һәм юарга;

23.2. кирәк булганда, елга ике тапкыр, язын (җылылык системасын сүндергәннән соң) һәм көзен (җылыту сезоны башланганчы), тәрәзәләрне, балконнар ишекләрен һәм көймәләрне, керү ишекләрен химик чаралар белән чистартырга һәм юарга;

23.3. агымдагы ремонтны, шул исәптән фасадның төсен дә, фасадның факттагы торышын исәпкә алып, 5 - 6 ел эчендә даими рәвештә буярга

23.4. фасадның аерым элементларын (цоколь, канат, баскыч, приямок, керү ишекләрен, капка, цоколь тәрәзәләрен, балконнар һәм лоджий, су агызу торбаларын, тәрәзә төбендәге отливларны, сызыкча ачышларны һәм башка конструктив элементларны) төзекләндерергә.

Ярдәм итүче ремонт кимендә өч елга бер тапкыр уздырылырга тиеш. Фасадларның конструктив элементлары һәм эшләнеше аларның нормаль тузган саен торгызылырга яисә кинәт зарарлану шартлары барлыкка килгәндә (аварияләр, стихияле бәла-казалар, янгын һ.б.) әлеге хәлләр туктатылганнан соң ике ай эчендә торгызылырга тиеш;

23.5. чыгып торган конструкцияләр җимерелү куркынычы янаган очракта, 23.5. сак-кисәтү чараларын (киртәләр, челтәрләр урнаштыру, элементның җимерелә торган өлешен демонтаж һ.б.) башкарырга.;

24. Мондый вывеска эксплуатацияләнмәгән очракта (арендатор (субарендатор) һәм башка очракларда тышкы мәгълүматны (вывеска) урнаштыру чарасын демонтажларга.

25. Фасадларны эксплуатацияләгәндә рөхсәт ителми:

25.1. бина һәм корылмаларның фасадлары стеналары өслегенең зарарлануы (пычрануы) : агып төшүләр, буяулар кубу, штукатуркада ярыклар булу, кирпеч өемнәренең зарарлануы, тимер-бетон конструкцияләренең саклык катламының өзелүе һ.б.

25.2. биналарның һәм корылмаларның архитектура һәм сәнгать-скульптура детальләре бозылу: колонна, пилястр, капитель, фризлар, барельефлар, әвәләп эшләнгән әйберләр, орнаментлар, мозаика, сәнгать язмалары һ. б. зыян (аларның проект документларында каралган очракларда булмавы).;

25.3. панельара тоташкан урыннарның герметизациясе бозылу;

25.4. бина һәм корылма тышлыгында, фасадның цоколь өлешендә штукатуркада ярыклар барлыкка килү (кубу, буялу), шул исәптән тәрәзә конструкцияләренең төзек булмавы;

25.5. бина һәм корылмаларның балкон, лоджия, эркер, козырекларында, тамбурларда, карнизларда фасад бозылган (буялган) урыннар булу;

25.6. балконнар, парапетларның киртәләрен җимерү (булмау, пычрану) һ.б.

25.7. фасадны һәм аның элементларын бинаның төсе буенча бизәкләү һәм буяу,

25.8. урам, тыкрык, мәйдан, бина номеры, корылма номеры, корпус яисә төзелеш күрсәткечләрен вәкаләтле орган белән килештермичә урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

25.9. бинаның фасадында һәм (яисә) түбәсендә, паспортсыз тышкы мәгълүмат урнаштыру һәм эксплуатацияләү, учреждение такталарыннан, режим такталарыннан тыш, вәкаләтле орган белән килештерелгән;

25.10. җимерелгән яки зыян күргән архитектура детальләрен торгызуга кадәр фасадларны буяу;

25.11. җимерелгән яки зыян күргән архитектура детальләрен торгызуга кадәр фасадларны буяу;

25.12. төсләр чишелешенең ирекле үзгәрүе, рәсем, үрелешләр калынлыгы һәм фасадларның, шул исәптән тәрәзәләр һәм витриналар, ишекләр, балконнар һәм көймәләрнең, фасадның гомумархитектура карарына туры килми торган башка элементлары;

25.13. биналарның һәм корылмаларның фасадларын декоратив чишелешен һәм тышкы күренешен боза өстәмә элементлар һәм фасадлар белән җиһазлау;

25.14. гомуми файдаланудагы территорияләрдән чыга торган һәм карап торыла торган фасадлы биналарга һәм корылмаларга металл полотнолар урнаштыру, фасадның архитектур карарына туры килми торган ишек урнаштыру, фасадтагы башка керү юлларының характеры һәм төсләре белән буяу;

25.15. алгы блокның фасад яссылыгына карата урнашуы үзгәрү

25.16. тәрәзә һәм ишек тартмасы белән фасадның тышкы күренешен начарайта торган уемнар арасындагы сыйфатсыз җөйләр;

25.17. үтә күренмәлелекне, пыяла өслекләрне декоратив пленка белән каплау, пыяланы пыяла блокларга алыштыру;

25.18. фасадлар элементларын, түбә, биналар һәм корылмалар стеналарын (төтен чыгу, вентиляция, телевидение һәм радионы кабул итү системалары антенналары, үткәргеч радиотапшырулар челтәрләре стойкалары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр, парапетлар, янгынга каршы баскычлар, җир астында тору элементлары һ.б.) , асылма элемтә линияләрен һәм һава-кабель

линияләрен беркетү сыйфатында файдалану;

25.19. рөхсәтсез балконнарны, лоджияләрне үзгәртү, балконнарның тышкы ягында келәм, киемнәр элү, шулай ук урамга чыгу урыннарында төрле җиһазлар урнаштыру;

25.20. архитектур детальләрдә, декор элементларында, кыйммәтле архитектур бизәкле өслекләрдә тышкы кондиционерлар һәм антенналар урнаштыру, шулай ук архитектур өслекләрне зарарлауга китерә торган ныгыту;

25.21. фасадның гамәлдәге декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркеме элементлары, керү төркемнәрен урнаштырганда яңа бизәкләү һәм реклама белән каплау;

25.22. корылма, биналарның фасад, тәрәзә, пыяла ишекләренә афишалар, белдерүләр, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма элү һәм ябыштыру (шул исәптән тәрәзәләрнең эчке ягына да);

25.23. күпфатирлы йорт, корылма, бина фасадларына милекче ризалыгыннан башка граффити буяу;

26. Антенна- фидер, радиореле станцияләрен, кабул итү-тарату радио җиһазларын спутник антенналарын куюю рөхсәт ителми:

26.1. төп фасадларда;

26.2. брандмауэрларда, ишегалды һәм ян фасадларда;

26.3. биналар һәм корылмаларның (манаралар, гөмбәзләр), парапетларда, түбә коймаларында, вентиляция торбаларында;

26.4. фасадның чат өлешендә;

26.5. балкон, лоджий коймаларында.

27. Тышкы күзәтү видеочаралары асылмалар, козыреклар, балконнар, эркерлар, архитектур детальләрдән азат булган фасад участокларында, декор, кыйммәтле элементлар астында урнаштырыла.

Колонналарда, фронтоннарда, карнизларда, пилястраларда, порталларда, козырекларда, балконнар цокольләрендә тышкы күзәтү камераларын урнаштыру рөхсәт ителми.

28.Түбәедәгеләр мөмкин:

31.1. Подъездга кергәндә мәгълүмати стендлар урнаштыру;

31.2. Проект карары нигезендә биналар түбәсендә эфир телевидениесен коллектив кабул итү системаларының антенналарын һәм кабельләрен урнаштыру.

Йорт билгеләре, навигацияне оештыру

29. Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән җиһазланган булырга тиеш.

30. Биналар, корылмалар унификацияләнгән (формасы, күләме, төсе чишелеше, шрифтлы язу) адресация билгеләре (аншлаглар һәм номерлар), тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылган, торак йортлар - подъезд һәм фатир номерлары күрсәткечләре белән җиһазландырылырга тиеш.

31. Аншлаглар Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә бер үк зурлыктагы шрифт белән башкарыла

32. Гомуми аншлаг урнаштыру таләпләре:

1) урнаштыру урыннарын берләштерү, бердәм урнаштыру кагыйдәләрен үтәү;

2) җәяүлеләр һәм транспорт хәрәкәте шартларын, кабул итү дистанцияләрен, биналарның архитектурасын, яктылыкны, яшел үсентеләрне исәпкә алып яхшы күренү урынында.

33. Аншлаг урнаштыру түбәндәге таләпләргә җавап бирергә тиеш:

33.1. җирдән биеклек - 2,5 - 3,5 м (заманча төзелеш районнарында-5 метрга кадәр);

33.2. Визуаль тавыш чыгармыйча, архитектура детальләре (бина элементлары) чыгып тормаган фасад участогында;

33.3. диварның вертикаль күчәренә, фасадның архитектура бүленешләренә бәйләү;

33.4. күрше фасадларда билгеләр урнаштыруның бердәм вертикаль билгесе

33.5. каплаучы тышкы объектлар булмау.

34.Номер билгеләре урнашырга тиеш:

34.1. төп фасадта- фасадның уң як диварында;

34.2. бер яклы транспорт хәрәкәте булган урамнарда - транспорт хәрәкәте юнәлеше буенча якын фасад ягында;

34.3. арка яки төп керү янында-уң якта яки уем өстендә

34.4. ишегалды фасадларында- квартал эченә керү ягындагы диварда;

34.5. фасад озынлыгы 100 м дан артканда – аның капма-каршы ягында;

34.6. сәнәгать предприятиеләре коймасында һәм корпусында– керү ягының уң ягында;

34.7. урам киселешендә– фасадның чат диварында;

34.8. номер янында урнашканда– бердәм вертикаль күчәрдә;

34.9. номерлы билге өстендә.

35. Подъезд һәм фатир номерлары күрсәткечләре ишек өстендәге уемда яки ишек импостында (горизонталь табличка), яки ишек уемының уң ягында 2,0 - 2,5 метр биеклектә (вертикаль күрсәткеч) урнаштырыла.

36. Аншлаглар һәм номерлар чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Аншлагларның һәм номерларның

чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны карап тоту өчен билгеләнгән кешеләр җаваплы.

37. Флагштокларны билгеләнгән тәртиптә расланган проект буенча йорт фасадында урнаштырырга кирәк.

38. Янгын гидрантларының урнашу күрсәткечләрен, полигонометрик билгеләрен, геодезик билгеләрнең урнашу күрсәткечләрен сууткәргеч һәм канализация челтәрләренең биналары, камералар, магистральләр һәм коеларында урнаштырырга кирәк.

Югарыда күрсәтелгән билгеләрнең сакланышы һәм төзеклеге өчен аларны урнаштырган оешмалар җаваплы.

39. Рөхсәт ителми:

39.1. чыгып торучы элмә такталар, консоллар, шулай ук аны күрүне кыенлаштыручы объектлар янында урнаштыру;

39.2. фасадның чыгып торган элементлары янында яки фасадның батып торган участокларында, декор элементларында, кәрнизләрдә, капкаларда номерлар һәм күрсәткечләр урнаштыру;

39.3. аншлагларны билгеләнгән урыннан ирекле күчерү

39.4. Чыгып торучы элмә такталар, консоллар, шулай ук аны кабул итүне кыенлаштыручы объектлар янында урнаштыру;

39.5. фасадның чыгыш элементлары янында яки фасадның батып торган участокларында, декор элементларында, кәрнизләрдә, капкаларда номерлар һәм күрсәткечләр урнаштыру;

39.6. аншлагларны билгеләнгән урыннан ирекле күчерү.

40. Биналардан һәм корылмалардан өстән-өстән ташландык суларны агызуны тәэмин итү өчен, аларның периметры буенча ышанычлы гидроизоляцияле отмостка җайланмасын күздә тотарга кирәк. Отмостка авышлыгын бинадан кимендә 10% алырга кирәк. Отмостка киңлеген биналар һәм корылмалар өчен 0,8 - 1,2 м, катлаулы геологик шартларда (карстлы грунтлар) - 1,5 - 3,0 М алырга кирәк.

Бина җәяүлеләр коммуникацияләре белән тоташкан очракта, отмостка ролен гадәттә каты каплау белән тротуар башкара.

42.1. Үзидарә урам сәнгатен оештыру максатларында (стрит-арт, граффити, мурали) вәкаләтле орган җирлекнең регламентлау һәм билгеләү кагыйдәләрен, диварлар, коймалар һәм башка төрле өслекләр өчен, шул исәптән тоташ коймалар һәм брандмауэрлар рәсемнәре белән рәсмиләштерү өчен рөхсәт ителгән, тыелган яки нормалаштырылган объектларның төрләрен һәм күрсәтелгән эшләрне җирле органнар белән килештерү тәртибен раслый.

Керү төркемнәре

41. Биналарның, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту җиһазлары, асылма (козырек), өслекләрнең элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидлар һәм халыкның хәрәкәт итү өчен җайланмалары белән җиһазларга кирәк.

Пандус горизонталь базлыкларсыз кытыршы текстуралы тайылмый торган материалдан эшләнергә тиеш. Пандусларның койма конструкцияләре булмаганда, биеклеге ким дигәндә 75 мм булган койма борты һәм тоткычлар карала. Бордюр пандусы авышлыгы 1:12 кабул ителә.

Пандус борыла торган итеп эшләнсш яки аның озынлыгын 9 м артык булганда , һәр 9 м аша 1,5 х 1,5 м горизонталь мәйданчыкларны күздә тотарга киңәш ителә. Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь бүлекләре тирә-юнь өслекләреннән текстурасы һәм төсе белән аерылып торырга тиеш.

Баскычның яки пандусның ике ягында да, 800 - 920 мм биеклектә, стенадан 40 мм ераклыкта түгәрәк яки турыпочмаклы тоткыч ясау күздә тотыла. Баскычларның киңлеге 2,5 м һәм аннан да киңрәк булганда, бүлүче тоткалар ясала. Тоткычларның озынлыгы һәр яктан 0,3 м дан да ким булмаган баскычның озынлыгы яки озынлыгы зуррак билгеләнә. Тоткыч конструкциясе кулның металлга орынуын булдырмаска тиеш.

42. Керү төркемнәрен проектлаганда, биналарның, корылмаларның фасадларын яңартканда, үзгәрткәндә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

42.1. фасадның гамәлдәге декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркеме элементлары, яңа бизәкләү һәм реклама белән ябу;

42.2. подвалга һәм цоколь катына керү урыннарын гомуми файдаланудагы территориягә чыга торган фасадлардагы җир өсте тигезлегеннән 1,2 метрдан югарырак урнашкан биналарга урнаштыру;

42.3. җәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулаучы терәк элементларын (колонналар, агып төшүчеләр һ.б.) урнаштыру;

42.4. урам-юл челтәре тротуарлары зонасында җиңел конструкцияләрдән (баскычлар, пандуслар, баскыч, яшелләндерү) керү төркеме элементларының минималь норматив киңлеге 0,5 метрдан артыкка якын тротуарга урнаштыру;

42.5. җиңел конструкцияләрдән торган керү төркемнәрен кызыл линиядән читтә 1,5 м дан артыкка урнаштыру;

42.6. керү төркемен купфатирлы йорт милекчеләре рөхсәтеннән башка күпфатирлы йортка

урнаштыру;

42.7. торак бинаның милекчеләре рөхсәтеннән башка балконны керү төркемен җиһазлау өчен куллану;

42.8. күпфатирлы йортларда урнашкан торак булмаган биналарның керү төркемнәрен вәкаләтле орган белән килештермичә урнаштыру.

Түбәләр

43. Биналар, корылмалар түбәләре, су үткәрү системасы элементлары, төтен һәм вентиляция системалары төзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава торышы шартларында йорт һәм җәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

44. Кышын биналарның милекчеләре һәм башка хокук ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә иткәндә идарәче оешмалар тарафыннан түбә кардан, боздан һәм боз сөңгеләреннән вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Җәяүлеләр зонасына чыга торган якларда кар түбәсен чистарту участоклар киртәсе белән башкарылырга һәм барлык кирәкле чаралар кабул ителергә тиеш, бары тик тәүлекнең якты вакытында гына. Түбәнең калган скатларыннан кар ташлау, шулай ук яссы түбәләр эчке ишегалды территорияләренә чыгарылырга тиеш. Йорттан җәяүлеләр юлына, җәмәгать транспортының көтү тукталышы, юлларның бер өлешенә ташланган кар һәм кичекмәстән җыештырылырга тиеш.

45. Кар һәм боз сөңгеләрен ташлаганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда агачлар һәм куаклар, электр белән тәэмин итү, яктырту һәм элемтә линияләре, юл билгеләре, юл светофорлары, юл киртәләре һәм җайланмалар, җәмәгать транспортын көтү павильоннары, биналарның декоратив бизәлеше һәм инженерлык элементлары сакланышын тәэмин итүче чаралар күрелергә тиеш. Бу элементлар бозылган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян күргән кеше исәбенә торгызылырга тиеш.

46. . Биналарның, корылмаларның түбәләрендә җәяүлеләр зоналарына агып төшә торган су үткәргеч куелмаска тиеш. булырга тиеш. Җәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыккан дренажлар җәяүлеләр юлларыннан читкә чыгарга тиеш.

47. Рөхсәт ителми:

47.1. бинаның түбәсендә, түбә өчен билгеләнгән предметларны (көрәкләрне, скрепкаларны, ломнарны), төзелеш материалларын, ремонт калдыкларын, файдаланылмый торган механизмнарны һәм башка предметларны тоту;

47.2. бина түбәсеннән боз һәм чүпне су торбаларына себереп төшерү.

Җир кишәрлекләрен тоту

48.Җир кишәрлекләре территорияләрен тоту үз эченә түбәндәгеләрне ала:

48.1. чүп-чардан, яфраклардан, кардан һәм боздан көндәлек җыештыру;

48.2. юллар, күперләр, урамнар, тротуарлар, җәяүлеләр территорияләрен бозлавыкка каршы материаллары белән эшкәртү;

48.3. карны кыру һәм себерү;

48.4. кар һәм бозны читкә чыгару;

48.5. контейнер мәйданчыкларын, барлык төр калдыклар өчен контейнерлар, чүп савытлары, эскәмияләр, кече архитектура формаларын һәм башкаларны чиста һәм техник яктан төзек хәлдә тоту;

48.6. чүп-чар кабул итү камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер мәйданчыкларын чистарту, юу һәм дезинфекцияләү;

48.7. кар һәм яңгыр суларын ерып җибәрү;

48.8. каты көнкүреш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны җыю һәм алып китү;

48.9. территориядә тузанны киметү һәм һаваны дымландыру өчен су сиптерү;

48.10. яшел утыртмаларның сакланышын тәэмин итү һәм аларны карау;

48.11. коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларын), юлларны, тимер юл юлларын, күперләрне, җәяүлеләр өчен кичүләрне төзегәннән, реконструкцияләгәннән һәм ремонтлаганнан соң төзекләндерүнең бозылган элементларын торгызу, реставрацияләү, археологик һәм башка җир эшләре башкару

48.12. гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә яңгыр сулары коеларының (яңгыр сулары канализациясе), җир асты коммуникацияләре (корылмалары) коеларын тоту;

48.13. җир кишәрлекләре коймаларын тоту, шул исәптән җимерелгән (сүтелгән, җимерелгән) биналарның, корылмаларның коймаларын урнаштыру һәм карап тоту, чит затлар территориясенә керү һәм (яисә) калдыкларны рөхсәтсез урыннарда урнаштыру мөмкинлеген юкка чыгара, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәэмин итү.

Юлларны карап тоту

49. Муниципаль юлларны карап тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәрүгә конкурста яки башка юл хуҗалары (әгәр бар икән) үз көчләре белән яисә подряд оешмасын җәлеп итү юлы белән откан махсус оешмалар башкара.

50. Юлларны карап тоту үз эченә түбәндәгеләрне ала:
1) юллар, тротуарлар, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге машина юлларын ремонтлау;
2) тротуарлардан (җәяүлеләр зоналары, сукмаклар) һәм юлларның, ясалма юл корылмаларының пычрак, чүп-чар, кар һәм боз җыештыру;
3) юл өслекләрен юу һәм сиптерү;
4) газларны һәм яшел утыртмаларны карау;
5) җәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту терәкләрен һәм контакт челтәрен ремонтлау;
6) кече архитектура рәвешләрен ремонтлау һәм буяу;
7) ясалма юл корылмалары составына керә торган смотр һәм яңгыр сулары коеларын, уен каналарын һәм ачык лоткаларны төзү, ремонтлау һәм чистарту;
8) коймаларны, турникетларны, кече архитектура рәвешләрен төзү, ремонтлау һәм ел саен буяу.

51.Юл өслеген саклау максатында түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

51.1. йөкне өстерәтеп бару;

51.2. бушату- төяү эшләре вакытында урамга рельслар, бүрәнәләр, тимер балкалар, торбалар, кирпеч, башка авыр материаллар ташлау яки аларны өеп кую;

51.3. каты өслекле торак пункт урамнары буйлап, чылбырлы машиналар йөртү;

51.4. тротуарларда, квартал эчендәге җәяүлеләр юлында зур йөк машиналары йөртү һәм бастырып тоту;

51.5. тротуарларда һәм юл өслегенә төзелеш материаллары өеп кую яки ташлау;

52.Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:

52.1. Җәяүлеләр өчен булган киртәләрне тротуар баганаларындагы металл өлешләрне сезонлы буяу кышкы сезон тәмамлангач, төзекләндерү айлыгы вакытында, 51 Кагыйдә нигезендә ел саен гамәлгә ашырыла. Буяр алдыннан алар ремонтланган, пычрактан чистартылган, юылган булырга тиеш;

52.2. барлык юл билгеләре расланган паспортлар (схемалар) нигезендә заказчы тарафыннан билгеләнгән срокларда һәм чират тәртибендә юл билгеләре ясау башкарылырга тиеш.

52.3. юллардагы сызымнар куллануның барлык чоры дәвамында төс – якты кайтаручан төс характеристикасы, эләктерү коэффициенты, мәйдан буенча саклану таләпләренә туры килергә тиеш.

52.4. юл билгеләрен беркетү конструкцияләре һәм системалары күз күреме шартларына һәм монтаж мөмкинлекләренә карап сайлана.

52.5. юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш.
Вакытлыча билгеләнгән юл билгеләре аларны урнаштыру зарурлыгын китереп чыгарган сәбәпләрне бетергәннән соң бер тәүлек эчендә төшерелә;

52.6. визуаль-коммуникация системасы элементлары: транспорт һәм җәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткечләре, торак пунктның (поселоклар, торак районнар, микрорайоннар) планировка-структур элементлары күрсәткечләре юлларда һәм транспорт чишелешләрендә аларга таба хәрәкәт итү юнәлешен күрсәтү өчен билгеләнә;

52.7. парковкалар (парковка урыннары) шул исәптән җирлекнең гомуми файдаланудагы җирле әһәмиятле автомобиль юлының бер өлеше һәм (яисә) машина юлына һәм (яисә) тротуарга, юл кырыена терәлеп торучы машина кую урыннары федераль, республика һәм муниципаль кануннарда билгеләнгән тәртиптә файдаланылырга тиеш.

Шәхси торак йортларны тоту һәм территорияне төзекләндерү

53. Законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса, индивидуаль торак йортлар милекчеләре (яисә) яллаучылары (алга таба - торак йортлар хуҗалары) түбәндәгеләргә бурычлы.:

53.1. торак йортларның, коймаларның (коймаларның), түбәләрнең (түбәләрнең), шулай ук йорт биләмәләре чикләрендәге башка корылмаларның фасадларының торышын тиешенчә тәэмин итәргә, аларны вакытында ремонтларга һәм буярга;

53.2. торак йортта номер тамгасы булырга һәм аны төзек хәлдә тотарга;

53.3. тәүлекнең караңгы вакытында (алар булса) яктырту фонарьларын кабызырга;

53.4. йорт биләмәләре территориясен тәртиптә тотарга һәм янәшәсендәге территориянең тиешле санитар хәлтен әлеге Кагыйдәләр нигезендә тәэмин итәргә;

53.5. йорт биләмәләре чикләрендәге яшел утыртмаларны тәртиптә тотарга, куакларны һәм агачларны санитар кисеп алырга, газүткәргечләрнең, кабельле һәм һава линияләренең һәм башка инженерлык челтәрләренең сак зонасында агач утыртмаска;

53.6. канауларны һәм су агызу өчен торбаларны чистартырга, язгы чорда кар сулары агып төшүне тәэмин итәргә;

53.7. транспорт үтү, андагы инженерлык коммуникацияләренә һәм корылмаларга керү, җәяүлеләрнең үтеп керүе һәм яшел утыртмаларның сакланышын тәэмин итәрлек итеп, янәшәдәге территориядән чистартылган карны өяргә;

53.8. үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә санитария нормалары нигезендә җирле канализация, юынгыч чокыр, бәдрәф ясарга, аларны даими рәвештә чистарту һәм дезинфекцияләргә кирәк;

53.9. каты һәм эре габаритлы калдыкларны махсус мәйданчыкларда урнаштырылган контейнерларга урнаштырырга;

53.10. билгеләнгән тәртип нигезендә каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны үз вакытында җыеп алуны һәм чыгаруны тәэмин итәргә.

54. Индивидуаль торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

54.1. йорт биләмәләре чикләреннән читтәге киртәләр урнаштырырга;

54.2. яфракны, йорт биләмәләре территорияләрендә калдыкларның һәм чүп-чарның теләсә нинди төрләрен яндырырга;

54.3. күмер, тара, утын, эре габаритлы калдыклар, төзелеш материаллары кушарга, тирес, печән (салам), жом һәм йорт хайваннары өчен башка чимал, чүп-чар, йорт биләмәләре территориясе артына урнаштырырга;

54.4. йорт биләмәсе территориясе өчен транспорт чараларын юарга;

54.5. йорт корылмалары төзергә, йорт биләмәсе территориясе өчен чүп-чар чокырлары корырга, шулай ук чиста булмаган һәм сыек көнкүреш калдыкларын урамга (чокырларга, канауларга, якын-тирәдәге территорияләргә) җибәрергә;

54.6. әлеге территориянең урамнарында махсус транспорттан һәм урып-җыю техникасыннан файдалану мөмкинлеген тоткарлый торган киртәләрне урнаштырырга;

54.7. территорияне төзекләндерү элементларын җимерергә һәм бозарга, сулыкларны кисәргә;

йорт биләмәсендәге территориядә комплектланган (төзек булмаган) транспорт чарасын сакларга;

54.8. Тирә-ягындагы территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләргә;

55. Хуҗалык корылмалары, торак йорт төзелеше җир кишәрлеге хуҗасы тарафыннан башкарылган очракта, төзелеш материалларын аның янәшәсендәге территориядә вакытлыча урнаштырырга рөхсәт ителә, 200 кв.м мәйданда, 30 календарь көннән дә артык булмаган мәйданда. Янәшә территориядәге төзелеш материалларын вакытлыча кушу максатларында җир кишәрлегенең (бина яисә корылма) милекчесе яисә башка хокук иясе вәкаләтле органга язмача рөхсәт алу өчен мөрәҗәгать итә, анда объектның адресы һәм төзелеш материалларын вакытлыча складлауга рөхсәт бирү срогы күрсәтелә, урында әлеге төзелеш материаллары фотографиясе кушымта итеп бирелә. Шул ук вакытта автотранспортка бару тәэмин ителергә тиеш, төзелеш материаллары компактлы һәм пөхтә итеп берничә урынга урнаштырылырга тиеш. Мөрәҗәгатьтән соң өч календарь көн эчендә бирелә торган рөхсәт бирүдән баш тарту өчен, якындагы территориядә элек төзелгән төзелеш материаллары булу нигез булып тора.

Яңгыр канализациясе челтәрләрен, күзәтү һәм яңгыр коеларын, су чыгару корылмаларын карап тоту

56. Күзәтү һәм яңгыр сулары коелары, җир асты коммуникацияләре коелары, люклар (рәшәткәләр) ябык хәлдә булырга һәм транспорт һәм җәяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәтен тәэмин итә торган төзек хәлдә булырга тиеш.

57. Кабул итү, күзәтү һәм башка коеларны һәм камераларны төзек техник хәлдә тоту, чистарту гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә аларның хуҗалары тәэмин итә.

58. Торак пунктта магистраль һәм квартал эчендәге яңгыр канализациясе челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү махсуслаштырылган оешмалар белән шушы максатларга җирлек бюджетында каралган акчалар чикләрендә төзелгән шартнамәләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Ведомстводагы яңгыр канализациясе челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар акчалары исәбеннән башкарыла.

Хуҗасыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны карап тотучы махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсыз хәлдә ярдәм күрсәтелергә тиеш.

59. Яңгыр канализациясе коллекторларын саклау максатларында коллектор күчәренең һәр ягына 2 м озынлыкта сак зонасы билгеләнә.

60. Яңгыр сулары канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрендә тиешле документларны рәсмиләштермичә һәм эксплуатацияләүче оешма, башка органнар белән язмача килештермичә, гамәлдәге законнарда билгеләнгән очракларда рөхсәт ителми:

60.1. Җир эшләрен башкарырга;

60.2. Яңгыр суларын кабул итү челтәрләрен, суларны кабул итю люкларын җимерү;

60.3. төзелеш алып бару, сәүдә, хуҗалык һәм көнкүреш корылмалары урнаштыру;

60.4. сәнәгать, көнкүреш калдыклары, чүп-чар һәм башка материаллар ташлау.

61. Сусүткәргеч, канализация, яңгыр сулары җайланмалары, системалар, челтәр һәм корылмалар төзек булмау сәбәпле, урамнарны, биналарны, корылмаларны су басу, суны газоннарга, тротуарларга, урамнарга һәм ишегалды территорияләренә ташыту яки агызу рөхсәт ителми

62. Торак пункт территориясендә коеларны һәм парга әйләндерә торган мәйданчыкларны урнаштыру рөхсәт ителми.

63. Яңгыр коелары гел чистартылган хәлдә булырга тиеш. Тыгылу, рәшәткәләрне һәм коеларны су астында калдыру, аларның үткәрүчәнлеген чикләү рөхсәт ителми. Яңгыр канализациясенең күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына ким дигәндә ике тапкыр башкарыла. Күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын чистартканнан соң, чыгарылган пычрануның барлык төрләре тиз арада чыгарылырга тиеш.

64. Күзәтү коелары люклары машина юлы, тротуарлар,җәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән бер дәрәҗәгә эшләнергә тиеш.

Күзәтү коеларының люкларын машиналар йөрү өлеше, тротуарлар, җәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән тоташтыру дәрәҗәсе 2 см дан артмый, яңгыр кабул итү коелары - 3 см дан да артмый.

65. Түбәләре яки рәшәткәләре җимерелгән яки булмаган коммуналь коелар эксплуатацияләүче оешма тарафыннан тиешле кисәтү билгеләре белән билгеләнгән һәм билгеләнгән вакытта алыштырылган булырга тиеш.

66. Инженерлык челтәрләрендә планлы эшләр башкарганда канализация агынты суларын якындагы канализация челтәре, сусүткәргеч су һәм су коеларына, җылылык челтәрләреннән - яңгыр канализациясенә (ул булганда) агызалар. Юлга су агызу тыела.

Агып чыгу нәтиҗәләрен бетерү көчләр һәм бозылган инженер челтәрләре хуҗалары акчалары хисабына башкарыла.

67. Яңгыр канализациясе челтәрләренең (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрне вакытында ябу) төзек техник халәте өчен җаваплылык хуҗаларга яки эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

Техник элемтә чараларын карап тоту

68. Биналарны инженер-техник тәэмин итү өчен билгеләнгән кабельле элемтә линияләрен, телевидение, радио, Интернет һәм башка шундый челтәрләрне урнаштыру җир асты юлы белән (траншеяларда, каналларда, тоннельләрдә) гамәлгә ашырыла.

69. Биналарга тышкы коммуникацияләрне башка ысул белән (һава, җир өсте) үткәрү, файдаланыла торган оешмаларның техник шартларын алу шарты белән, аларны җир астында урнаштыру мөмкин булмаган очракта гына рөхсәт ителә.

70. Асылмалы элемтә линияләрен һәм һава-кабель кичүләрен беркетү сыйфатында куллану рөхсәт ителми

70.1. иҗтимагый һәм тимер юл транспортының контактлы челтәрләренең терәкләре һәм элементлары һәм тышкы яктырту терәкләре;

70.2. автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары: светофорларны, юл билгеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән юл киртәләре, элементлар һәм конструкцияләр;

70.3. фасадларның элементлары, түбәләре, стеналары һәм корылмалары (төтен, вентиляция, телевидение һәм радионы күмәк кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр).

71. Рөхсәт ителми:

71.1. элемтә кабельләрен салганда бер бинадан икенчесенә таба һава юлы белән юлларны кисеп чыгарга;

71.2. Кабель запасларын бүлүче муфт шкафыннан тыш урнаштырырга;

71.3. кануннарда билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проект карары булмаганда биналар түбәсендә антенналар, җиһазлар һәм элемтә кабельләре урнаштырырга.

72. Милекчеләр (хуҗалар) элемтәнең техник чараларын (кабельләр, кабельләрне беркетү элементлары, электр тапшыру линияләре, бүлү һәм муфт шкафлары һәм башкалар), шулай ук алар ярдәмендә тиешле хәлдә кушыла торган техник җайланмаларны (өслекләрне һәм/яки изоляция тышчасын булдырмыйча, покраскасы булмау, коррозия һәм/яки механик зарарланулар булу, үткәргечләр һәм/яки аларны электр тапшыру терәкләренә һәм / саннарына) карап тотарга тиеш.

Тышкы яктырту объектларын (чараларын) карап тоту

73. Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганаклары (шул исәптән җыю, туклыклы пунктлар, идарә әрҗәләре) керә.

74. Урамнар, юллар, мәйданнар, җәяүлеләр өчен тротуарлар, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләре, шулай ук җәмәгать һәм торак биналарның аншлаглары һәм номерлы билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, мәгълүмат элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

Урамнарны, юлларны, мәйданнарны, микрорайоннар территорияләрен тышкы яктырту кичке эңгер-меңгердә табигый яктырту дәрәҗәсен киметкәндә 20 лк га кадәр башкарыла, ә сүндерү - 10 лк га кадәр күтәрелгәндә иртәнге эңгер-меңгердә.
Торак йортларның подъездларын, аншлагларны һәм йортларның номерлы билгеләрен, шулай ук архитектура-сәнгать яктырту системаларын кертү һәм сүндерү урамнарны тышкы яктырту режимында башкарыла.

75. Милек рәвешләренә бәйсез рәвештә биналарның һәм корылмаларның милекчеләре һәм хокук ияләре биналарның һәм корылмаларның архитектура-сәнгать яктырткычларын проектлап эшләүне тәэмин итәргә тиешләр.

76. Төп мәйданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләмәүче яктырткычлар саны 3 %тан артмаска тиеш, башка территорияләрдә (район билгеләнешендәге урамнар, ишегалды территорияләре) - 5 %, җир асты кичүләрендә - көндез дә, кичке һәм төнге режимнарда да 10 % тәшкил итә (кабызылган 10 яктырткычка кертелмәгән берсе рөхсәт ителә)

77. Терекөмеше булган, сафтан чыккан лампалар шушы максатлар өчен билгеләнгән махсус биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсуслаштырылган предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Күрсәтелгән типтагы лампаларны чүплекләргә, чүп эшкәртү заводларына чыгару рөхсәт ителми.

78. Тышкы яктырту җайланмаларының металл баганалары, кронштейннары һәм башка элементлары чиста булырга, коррозия чыганаклары булмаска һәм кирәк саен милекчеләр (хуҗалар, кулланучылар) белән буялырга, ләкин өч елга бер тапкырдан да сирәгрәк булмаска һәм төзек хәлдә калырга тиеш.

79. Тышкы яктыртуның бердәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктырткычын тоту һәм ремонтлау муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәрүгә конкурс откан вәкаләтле орган яисә махсуслаштырылган оешма, яисә Челтәр компаниясе, баланс чикләрендә каралганча, әлеге эш төрләрен үткәрүгә конкурс отып башкарыла.

Торак йортларны гамәлгә кертү җайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктырткычын тоту һәм ремонтлау идарәче оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

80. Тышкы яктырту баганалары, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләре, саклагыч, аергыч коймалар, юл корылмалары һәм юл җиһазлары элементлары буялган булырга, язулардан һәм теләсә нинди мәгълүмати-басма продукциядән чистарынырга, төзек хәлдә һәм чисталыкта булырга тиеш.

81. Тышкы яктырту баганаларын, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре баганаларын алыштырганда, әлеге конструкцияләр сүтелеп, челтәр хуҗалары тарафыннан өч тәүлек эчендә чыгарылырга тиеш.

Җимерелгән баганаларны тышкы яктырту кичекмәстән юлларда багана хуҗасы тарафыннан чыгарыла, калган территорияләрдә – мондый ихтыяҗ (демонтаж) ачыкланганнан соң бер тәүлек эчендә.

82. Яктырту баганаларына һәм җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләренә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзек һәм куркынычсыз торышы һәм канәгатьләнерлек кыяфәте өчен әлеге баганаларның милекчесе (хуҗасы) җаваплы.

83. Тышкы яктырту җайланмаларыннан чыбык , баганалар, изоляторлар өзекләре булганда файдалану рөхсәт ителми.

84. Чыбыкларны һәм кабельләрне челтәрләргә һәм ачык яктырту җайланмаларына рөхсәтсез тоташтыру рөхсәт ителми

85. Тышкы яктырту объектларының яки тышкы яктырту чаралары белән җиһазландырылган объектларның милекчеләре (хуҗалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар, шул исәптән Челтәр компаниясе, баланс чикләре буенча түбәндәгеләргә бурычлы:

85.1. урамнарны, юлларны тиешле яктыртуны, терәк һәм яктырткычларның, яктырту җайланмаларының сыйфатын карап торырга, бозылган яки зыян күргән очракта вакытында ремонт ясарга

85.2. билгеләнгән тәртип буенча яктыртуны кабызуны һәм сүндерүне күзәтергә;

85.3. тышкы яктырту һәм бизәлеш урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәргә.

85.4. тышкы яктырту фонарьларын вакытында алыштырырга.

Аерым яктырткычларның эшләвен торгызу вакыты кимчелекләр ачыкланганнан яки тиешле хәбәр килгәннән бирле 10 көннән артмаска тиеш.

86. Тротуарларда урнашкан җәмәгать транспортының мастлар һәм тышкы яктырту баганалары һәм контакт челтәре тирәсендәге территорияләрне җыештыру өчен җаваплылык тротуарларны җыештыру өчен җаваплы затларга йөкләнә.

Трансформатор һәм бүлү подстанцияләре янындагы территорияләрне, автомат режимда эшләүче башка инженер корылмаларын (хезмәт күрсәтүче персоналдан башка) җыештыру өчен җаваплылык әлеге объектлар урнашкан территорияләр хуҗаларына йөкләнә.

Кече архитектура формаларын карап тоту

87. Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизәлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары, су җайланмалары, муниципаль җиһазлар, җирлек территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар керә.

88. Кече архитектура формаларын тоту бирелгән җир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә җир кишәрлекләренең хокук ияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла-муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге төр эшләрне уздыруга конкурста откан оешма белән килешү нигезендә вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

89. Кече архитектура формалары хуҗалары бурычлы:

89.1. кече архитектура формаларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;

89.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы тикшерергә, аларны иске буяудан чистартырга, шулай ук ватылган элементларны алыштырырга кирәк;

89.3. кышкы чорда кече архитектура формаларын аларга килү юлларын кар-боздан чистартырга;

89.4. комлыкларны шома койма өслеге белән җиһазландыру, елына ким дигәндә бер тапкыр комлыкларда ком алмаштыру;

89.5. балалар, спорт, хуҗалык мәйданчыклары һәм ял итү мәйданчыкларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм куркынычсызлыгы таләпләренә туры килүен күзәтеп тору;

89.6. фонтаннар эшләгән чорда су өслеген чүп-чардан көндәлек чистарту.

90. Рөхсәт ителми:

90.1. кече архитектура формаларын тиешенчә файдаланмау (балалар уен мәйданчыкларында өлкәннәр ял итү, спорт мәйданчыкларында кер киптерү һ. б.);

90.2. кече архитектура формаларына теләсә нинди мәгълүмати- басма продукция элү яки ябыштыру;

90.3. кече архитектура формаларын һәм аларның элементларын җимерү яки сындыру;

90.4. фонтаннарда коену.

Стационар булмаган объектларны карап тоту

91. Стационар булмаган объектларны урнаштыру муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән тәртиптә, хокук иясенең стационар булмаган объектка хокук билгеләүче документлары булганда, мондый объектларны урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

92. Җир кишәрлеген арендалау килешүе срогы чыккач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан сүтелергә, ә җир участогы бушатылырга һәм башлангыч хәлгә китерелергә тиеш.

93. Тышкы габаритлар буенча вак челтәр объектының максималь гомуми мәйданы-60 кв. м

94. Стационар булмаган объектларның милекчеләре (башка хокук ияләре) булган юридик һәм физик затлар бурычлы:

94.1. аларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт җирлекнең тышкы кыяфәтен һәм төсен саклау, проект документлары яки архитектур йөзе белән билгеләнгән тәртипне исәпкә алып башкарылырга тиеш;

94.2. якын-тирә территориядә яшел үсентеләр, газоннар, бордюр ташлары, кече архитектура формалары сакланышын күзәтергә, күрсәтелгән территорияне әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләр нигезендә карап тотарга;

94.3. стационар булмаган объектлар янындагы чүп савытларын урнаштырырга, кирәк булганда көн дәвамында калдыклардан чистартырга, әмма тәүлегенә кимендә бер тапкыр, чүп савытларын елга бер тапкыр буяп торырга.

94.4. бүлеп бирелгән җир кишәрлеген, керү юлларын һәм якын-тирә территорияне чүп-чардан, кар, боздан җыештыру һәм чыгару, кагыйдәләр нигезендә үтәлә.

95. Рөхсәт ителми:

95.1. стационар булмаган объектларга өстәмәләр, козыреклар, түбәләр һәм проектларда каралмаган башка корылмалар төзергә.

95.2. стационар булмаган объектлар янәшәсендә сәүдә-суыткыч җиһазларын урнаштыру;

95.3. стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә тараны, товарларны, детальләрне, көнкүреш һәм җитештерү характерындагы башка предметларны туплау, шулай ук склад максатларында стационар булмаган объектларны куллану;

95.4. стационар булмаган объектлар арасындагы янгынга каршы өзекләрне җиһазлар, калдыклар белән томалагыз;

95.5. вестибюльләр һәм метрополитен станцияләре козыреклары астында, биналар, газоннарда, мәйданчыкларда (балалар, ял, спорт, транспорт стоянкалары), сууткәргеч һәм канализация челтәрләренең саклау зонасында, торбаүткәргечләрдә, шулай ук метрополитенның техник корылмаларына кадәр - 10 метрдан кимрәк, вентиляция шахталарына кадәр 25 метрдан да кимрәк урнашкан стационар булмаган объектларны урнаштырырга. торак урыннары тәрәзәләре, сәүдә предприятиеләре витриналары - 20 м, агач кәүсәләренә кадәр - 3 м кимрәк урыннарда стационар булмаган объектлар урнаштыру.

Төзелеш эшләрен башкару урыннарын карап тоту

96. Төзелеш мәйданнарын һәм алар янәшәсендәге территорияләрне карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләр тәмамланганнан соң төзекләндерүне торгызу төзүчегә йөкләнә.

Эшләнмәгән төзелеш объектларын һәм аңа якын территорияләрне карап тоту, әлеге Кагыйдәләрнең 99.1, 99.2, 99.3, 99.5, 99.6, 99.10, 99.11, 99.12, 99.13 пунктчалары таләпләрен үтәп, төзүчегә йөкләнә.

Эш алып барылмаган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылган булырга тиеш.

Төзелә торган капиталь төзелеш объектлары турында мәгълүматны карап тоту һәм рәсмиләштерү таләпләре вәкаләтле орган кабул иткән (әгәр андыйлар кабул ителгән булса) мәгълүматны эчтәлеге һәм рәсмиләштерү кагыйдәләре белән регламентланырга мөмкин.

97. Эшләр башланганчы, шулай ук төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләрне җитештерү чорында:

97.1. төзелеш мәйданы территориясенең бөтен периметры буйлап билгеләнгән тәртиптә типовой койма урнаштырырга;

97.2. төзелеш мәйданы киртәсенең гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынычсызлыгын тәэмин итәргә;

97.3. төзелеш мәйданы киртәсенең техник торышын, аның чисталыгын тиешенчә күзәтеп торырга, пычрактан, кардан, наледидан, мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартырга;

97.4. төзелеш мәйданы территориясенә кергәндә төзелеш объектының гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган мәгълүмат тактасын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

97.5. җәяүлеләр өчен вакытлыча тротуарлар төзүне тәэмин итәргә;

97.6. төзелеш мәйданы периметры буйлап тышкы яктыртуны тәэмин итәргә;

97.7. төзелеш мәйданчыгына төзекләндерелгән керү юлларын, юлларның бер өлеше юлларына пычрак һәм чүп-чар чыгарылмый торган транспорт чаралары тәгәрмәчләрен чистарту яки юу пунктларын җиһазландырырга;

97.8. юллар һәм юлларның сакланышын тәэмин итә торган төзелеш мәйданчыгына керү юлларында йөк автотранспортының (10 тоннадан артык) ябык циклы хәрәкәте маршрутын килештерергә;

97.9. төзелеш мәйданы территориясендә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын җыю өчен контейнерлар һәм (яисә) бункерлар булдыруны тәэмин итәргә.;

97.10. төзелеш мәйданы территориясеннән билгеләнгән тәртиптә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тәэмин итәргә;

97.11. төзелеш мәйданы территориясеннән алынган һәм калдыклар булмаган кар чыгаруны кар эрү станцияләренә яисә билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус урыннарга тәэмин итәргә;

97.12. эшләрне башкарганда төзелеш мәйданчыгы янындагы территорияне, аңа һәм тротуарларны, ел (кыш, җәй) фасылларын исәпкә алып, пычрактан, чүп-чардан, кардан, боздан көндәлек җыештырырга;

97.13. Эшләр башкарганда гамәлдәге җир асты инженерлык коммуникацияләренең, тышкы яктырту челтәрләренең, яшел утыртмаларның һәм кече архитектура рәвешләренең сакланышын тәэмин итәргә.

98. Төзелеш һәм (яисә) ремонт эшләрен уздыруның барлык чоры дәвамында әлеге Кагыйдәләрнең 99.1 - 99.13 пунктчаларында күрсәтелгән таләпләрне үтәргә, шулай ук эшләрне башкарганда җимерелгән һәм җимерелгән юл өслекләрен, билгеләрне, яшел утыртмаларны, газоннарны, тротуарларны, кече архитектура формаларын торгызырга кирәк.

99. Төзелеш материаллары, җиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче бүлмәләр, эшче һәм хезмәткәрләрне вакытлыча тоту өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларын вакытлыча саклау һәм туплау урыннары төзелеш проектларын оештыру проекты нигезендә төзелеш мәйданчыклары чикләрендә урнаштырыла.

100. Рөхсәт ителми:

100.1. төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм тынлыкны бозучы башка эшләрне торак зонасы янында оештыру һәм үткәрү, гражданнарның шәхси һәм иҗтимагый иминлеген тәэмин итүгә бәйле коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, 23.00 сәгатьтән 7.00 сәгатькә кадәр;

100.2. вәкаләтле орган рөхсәтеннән башка юлларның һәм тротуарларның юл өлеше тарайтырга яисә ябырга;

100.3. чүп-чарны яндырырга һәм төзелеш калдыкларын утильләштерергә;

Җирләү урыннарын карап тоту

101. Этик, санитар һәм экологик таләпләр нигезендә бирелгән күмү урыннарын тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән күмү урыннарын тоту кагыйдәләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

102. Күмү урынын карап тотуга таләпләр:

102.1. зиратларда җәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Җәмәгать бәдрәфләре

территорияләрендәге чүп савытлары чистартылырга тиеш;

102.2. 102.2. калдыклар өчен контейнерлар һәм зират территориясендәге чүп савытлары чистартылырга тиеш. Калдыклар җыелган саен, ким дигәндә 3 көнгә бер тапкыр чыгарылырга тиеш;

102.3. ауган һәм авария хәлендә агач утыртмалары булу рөхсәт ителми. Авучы агач утыртмалары ачыклланганнан соң бер тәүлек эчендә алынырга тиеш

102.4. шәхесләре ачыкланмаган үлгән каберләр яки үлгән кешеләрнең каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга тиеш. Үләннең биеклеге күмү участогы чикләрендә 30 см дан артмаска тиеш. Басып алган агач-куак үсентеләре булу күмү участогы мәйданының 10% тан да артмаска тиеш.

103. Кышкы чорда җирләү урыннарын карап тоту үзенчәлекләре:

103.1. зиратларның үзәк юллары, керү юллары, тротуарлар киңәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз катламнары булмаса, тигез кар катламы булу рөхсәт ителә

103.2. үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юлларның һәм тротуарларның юл өлешен эшкәртү кар явудан соң ук башланырга тиеш;

103.3. беренче чиратта кар чыгаруны, боз ватуны үзәк һәм керү юлларыннан кар-боз кисәкләрен алып ташлауны башкарырга кирәк.

103.4. күмү урыннарының җәяүлеләр өчен бозга каршы материаллар куллану, юллардан чистартылган кар һәм бозны каберләргә, газоннарга, куакларга салу рөхсәт ителми.

104. Җәйге чорда җирләү урыннарын тоту үзенчәлекләре

104.1. үзәк юллар, килү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм гомуми файдаланудагы җирләрдәге башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

104.2. яшел утыртмаларны санитар кисеп алу, чүп үләннәрен кисү чаралары ел саен үткәрелергә тиеш.

105. Күмү урынына, кабер өстенә кую корылмасына (тәреләр, һәйкәлләр, плиталар, склеплар һ.б.) тәрбия бирү, чәчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбарияләрне карау ир белән хатын (ой), туганнары, үлгән кешенең законлы вәкиле яки башка зат тарафыннан санитария таләпләрен мәҗбүри үтәгән килеш башкарыла. Әлеге Кагыйдәләрдә каралган зиратларны чистарту һәм карап тоту буенча таләпләр зиратларны карап тотуны күздә тоткан муниципаль контрактлар билгеләнгән тәртиптә төзелгән оешмалар тарафыннан үтәлә.

Автотранспорт чараларының озак һәм кыска сроклы саклау урыннарын карап тоту

106. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау (алга таба - тукталыш) һәм аларның янәшәсендәге территорияләрне карап тоту, тукталышны гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә урнаштыру өчен бирелгән җир кишәрлегенең хокук хуҗасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Гражданнар, оешмалар, предприятиеләр, учреждениеләр - җирлек территориясендәге җир кишәрлекләреннән муниципаль милеккә караган яки җирле үзидарә органнары карамагында булган теләсә нинди милек рәвеше, подъездлар һәм аларның объектларына (биналарга, Биналарга, корылмаларга) тукталышлар оештыру максатыннан, әлеге участокларга хокукларны билгеләнгән тәртиптә, әлеге кагыйдәләр үз көченә кергәннән соң алты ай эчендә рәсмиләштерәләр. Күрсәтелгән җир кишәрлекләренә хокуклар рәсмиләштерелмәгән очракта, алар үз биналарын һәм корылмаларын эксплуатацияләү һәм аларның эшчәнлеге өчен кирәк, муниципалитет мондый территорияләрдә түләүле парковкалар һәм стоянкалар оештыра яки аларны башка максатларда үзе теләгәнчә куллана.

107. Милекчеләр бурычлы:

107.1. бөтен стоянка территорияләре периметры буенча, механик йогынтыга һәм тышкы мохит тәэсиренә чыдам булган койма яки киртә урнаштырырыга тиеш;

107.2. тукталыш коймаларының тиешле техник торышын, чисталыгын күзәтергә, пычрактан, кардан, боздан, мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартырга;

107.3. стоянка янындагы территорияләрдә һәм стоянка ырынып торган территорияләрдә төрле корылмалар, төрле комплектлы транспорт материалларын туплауга, саклауга юл куймаска

107.4. . дежур персонал өчен машина кую урыннары булдыру.

Гомуми мәйданы 10,0 кв. метрдан артмаган персонал кизү тору өчен территорияләрендә җиңел типтагы конструкцияләрдән ясалган, алга таба тышкы диварларны заманча бизәү материаллары, нейтраль төс схемасы белән бизәлгән капиталь булмаган объектлар урнаштыру рөхсәт ителә.

107.5. стоянка территорияләрен тышкы яктырту белән җиһазларга, алар яктылыкның тигез бүленүен тәэмин итә, гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләрнең таләпләренә туры киләргә тиеш.

107.6. проектта каралмаган башка капиталь һәм вакытлы биналар, корылмалар, сәүдә павильоннары, киосклар, түбәләр һ. б. төзүне стоянка территорияләрендә рөхсәт итмәскә;

107.7. стоянка территорияләрендә ягулык-майлау материаллары булган автомобильләрне юарга һәм автомобильләрне куюга юл куймаска;

107.8. санитар һәм янгынга каршы кагыйдәләрне үтәп тукталыш территорияләрен карап тотарга;

107.9. якын-тирә территорияләрне даими рәвештә санитар эшкәртү һәм чистарту, калдыклар җыю өчен контейнерлар (чүп савытлары) урнаштыру, каты көнкүреш калдыкларын, карны даими чыгаруны тәэмин итү

107.10. автостоянканың урнашу урынын һәм хезмәтләр күрсәтүне билгеләүче махсус каты өслекле стоянкага килү юлларына гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләренә туры килә торган билге урнаштыру;

107.11. инвалидларның стоянка территориясенә тоткарлыксыз үтеп керүен тәэмин итү һәм инвалидларның махсус автотранспорт чараларын кую өчен 10% тан да ким булмаган урын (ләкин бер урыннан да ким түгел) бүлеп бирү, анда башка транспорт кую тыела. Инвалидлар «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында»24.11.1995 ел, №181-ФЗ Федераль законның 15 статьясы нигезендә махсус автотранспорт чараларын бушлай кую урыннарыннан файдаланалар.

107.12. Әлеге кагыйдәләрнең таләпләренә туры килә торган йөк күтәрүчәнлеге 3,5 тоннадан артып киткән йөк автотранспорт чараларының, мондый йөк автотранспорт чаралары, автобуслар, тракторлар һәм башкалар, шул исәптән махсус зур габаритлы транспорт чаралары торак пункт территориясеннән (чикләреннән) читтә оештырыла. Мондый автотранспорт чараларын торак пункт территориясенә бастырып торуга кертү тыела, мондый автотранспортның торак пункт территориясендә махсус рөхсәт ителгән урыннарда (оешма, предприятие территорияләре, машина кую өчен тиешле урыннар) тукталуыннан тыш.
Әлеге пунктта каралган йөк автотранспорт чаралары кую һәм урнаштыру максатыннан ТР Буа муниципаль районының вәкаләтле органы һәм Милек һәм җир мөнәсәбәтләре палатасы мөрәҗәгать иткән затларга билгеләнгән тәртиптә җир кишәрлекләре бирә.

Җирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

108. Җирлек территориясен бәйрәм белән бизәү дәүләт һәм башка бәйрәмнәр, истәлекле вакыйгаларга бәйле чаралар уздыру чорында башкарыла.
Бәйрәм бизәлешенә дәүләт һәм муниципаль флаглар, лозунглар, гирлянд, панно вывескасы, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыру, шулай ук бәйрәм иллюминациясе җайланмасы керә.
Бәйрәм бизәлеше элементларын әзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен җайга салуның техник чараларын төшереп калдырырга, аларны начарайтырга рөхсәт ителми.

IV. Төзекләндерү эшләре исемлеген һәм аларны үтәү ешлыгын да кертеп, җирлекне җыештыру тәртибе

Җирлек территориясен җыештыру һәм карап тотуга гомуми таләпләр

109. Җирлекнең торак пунктлары территориясен җыештыру һәм карап тоту түбәндәгечә башкарыла:
1) җәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;
2) кышкы чорда - 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.
Күрсәтелгән сроклар, һава шартларына карап, вәкаләтле орган тарафыннан төзәтелә ала.

110. Җирлекнең торак пунктлары территориясен җыештыру түбәндәгеләрне уздыру белән башкарыла:
1) торак пункт, бөтен җирлек территориясен карап тоту, җыештыру буенча системалы эшләр;
2) вәкаләтле органның хокукый актлары нигезендә аерым массакүләм чаралар (өмәләр).

111. Җәйге чорда җирлекнең торак пункты территориясен җыештыру җирлекнең торак пункты территориясен карап тоту буенча юу, су сибү, себерү эшләрен эшләү юлы белән җирлек территориясенең пычрануын һәм тузанлануын киметү максатында башкарыла һәм түбәндәгеләрне үз эченә ала:

111.1. ясалма өслекле территорияләрне себерү (коры көннәрдә су сиптерү), яңгыр сулары канализациясе челтәрләре белән җиһазландырылган урам-юл челтәре объектларында һәм ясалма өслекле башка территорияләрдә тузаннан һәм пычрактан юу (23.00 сәгатьтән 7.00 сәгатькә кадәр механик яисә кулдан юу ысулы белән башкарыла). Юл өслекләрен, мәйданнарны, тротуарларны һәм башка ясалма өслекле территорияләрне юу бөтен киңлектә башкарыла.

111.2. яңгыр сулары канализациясе рәшәткәләрен чистарту;

111.3. барлык территория буенча чүп җыю;

111.4. ел саен 1 июньгә кадәр кече архитектура формаларын, бакча һәм урам җиһазларын, урноларны, спорт һәм балалар мәйданчыкларын, бордюр, киртәләрне буяу;

111.5. яшелләндерелгән чикләнгән кулланыш һәм махсус билгеләнештәге территорияләрдән тыш, гомуми файдаланудагы территорияләрдә вакыт-вакыт үлән чабу (үлән биеклеге 15 см дан артса) һәм тәүлек дәвамында чабылган үләнне җыештыру,

111.6. яфрак коелу чорында- тәүлеккә бер тапкыр коелган яфракларны себерү һәм чыгару;

111.7. сәүдә объектлары, оешмалар һәм предприятиеләрнең территорияләрен, шул исәптән автотранспортны кую урыннарын җыештыру 8.00 сәгатьтә тәгалләнергә тиеш;

111.8. юганнан соң бордюр кырыйларын чистарту.

112. Җыелган чүп-чар, себерүдән калган калдыкларны, кар, боз, яфрак, чабылган үлән, ботаклар билгеләнгән таләпләр нигезендә чыгарылырга тиеш.

113. Территорияләрне җыештыру өчен җаваплы оешма яфраклар коелган чорда урамнардан һәм юллардан себереп чыгара.
Яфракны агачлар һәм куакларның төбенә күмү тыела, җылылык яратучы үсемлекләрне җылыту очракларыннан тыш.

114. Гомуми файдаланудагы территорияне кышкы чорда җыю үз эченә түдәндәгеләрне ала:

114.1. Тротуар һәм юл өслекләрен кардан, боздан һәм чүптән чистарту;

114.2. Бозлавык барлыкка килгәндә - җәяүлеләр зонасына, баскычларга ком сибү, бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү;

114.3. язгы чорда– карны көпшәкләндерү һәм кар суларын еруны оештыру.

115. Торак пункт территориясендә башкарыла торган урып-җыю эшләренең технологиясе һәм режимнары, һава шартларына карамастан, Транспорт чараларының һәм җәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.

116. Җәяүле тротуарларны, җир өсте кичүләрен, кышкы чорда баскычларны җыештыру үзенчәлекләре:

116.1. җәяүле тротуарлар, җир өсте кичүләре, баскычлар күрсәтелгән корылмаларның җәяүле өлешенең бөтен киңлегенә кардан чистартылырга тиеш.
Чистарту вакыты кар яуганнан соң тугыз сәгатьтән артмаска тиеш.;

116.2. интенсив кар вакытында җәяүлеләр тротуарлары, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә һәм чистартылырга тиеш;

116.3. бозлавык килеп чыкканда, беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар эшкәртелә.
Бозлавыкка каршы материалларны эшкәртү вакыты тайгак булганнан бирле дүрт сәгатьтән артмаска тиеш;

116.4. Калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган көпшәк карны, яшел үсентеләрнең саклануы һәм эрегән сулар агымын тәэмин итү шартларында, газонга яки бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарга складлау рөхсәт ителә.

117. Торак пункт территориясендә рөхсәт ителми:

117.1. урамнарда, мәйданнарда, яшел үсентеләр утыртылган участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрдә чүп-чар ташлау;

117.2. гамәлдәге законнар нигезендә бүлеп бирелгән гомуми файдаланудагы җирләү урыннарыннан читтә мемориаль кабер корылмаларын (истәлекле корылмалар, киртәләр) урнаштырырга;

117.3. әлеге максатлар өчен каралмаган урыннарда, шул исәптән муниципаль җәмәгать транспорты маршрутларының соңгы пунктларында, урамнарда, юлларда, юл читендә, машина кую урыннарында транспорт чараларын юуны, чистартуны һәм техник хезмәт күрсәтүне гамәлгә ашырырга;

117.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм башка төзекләндерү элементларын сындыру һәм зыян салу, шулай ук аларны үз белдеге белән үзгәртү, үзгәртеп кору һәм күчереп кую;

117.5. мәгълүмати-басма продукцияне ябыштыру, элү һәм асып кую, җәмәгать транспортын көтү тукталышларында, стеналарда, баганаларда, коймаларда (коймаларда) һәм бу максатларда каралмаган башка объектларда граффити куллану;

117.6. бирелгән җир кишәрлекләренең чикләреннән һәм (яисә) коймаларыннан читтә күчемле мөлкәтне урнаштырырга һәм сакларга;

117.7. тара, сәнәгать товарларын һәм башка сәүдә предметларын тротуарларда, газоннарда, юлларда урнаштырырга һәм өяргә;

117.8. кар, боз, чүп-чар, грунт, төзелеш һәм сәнәгать материалларын җирлек территориясендә, шул исәптән якын-тирә һәм йорт яны территорияләрендә, урамнарда, юл читләрендә, автотранспорт парковкасы мәйданчыкларында, бүтән бүленмәгән урыннарда, биналарның, корылмаларның, стационар булмаган объектларның милекчеләре һәм башка хокук ияләре тарафыннан, җир кишәрлекләрендә һәм башка хокук ияләре тарафыннан өеп кую (ташлау)

117.9. квартал эчендәге юлларны һәм тротуарларны тимер-бетон блоклар, баганалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштыру аша үзбелдеклелек белән ябу.

118. Әлеге Кагыйдәләрнең 119.8 пунктчасында каралган предметлар һәм әйберләр ташланган (тупланган) очракта, җирлек территориясендә мондый хокук бозуларга юл куйган затлар ачыкланган хокук бозуларны бетерү буенча кичекмәстән чаралар күрә.

119. Урнаштырган, шулай ук калдыкларны, чүп-чарны, Кагыйдәләрнең 119.8 п. билгеләнгән башка предметларны санкцияләнмәгән (билгеләнмәгән) урыннарга чыгаручылар шушы территорияне җыештыруны һәм чистартуны кичекмәстән үз исәбенә башкарырга, ә федераль законнарда каралган очракларда - җир кишәрлеген рекультивацияләүне үз исәбенә башкарырга тиеш.
Мондый калдыкларны һәм чүп-чарны рөхсәтсез (ачыкланмаган) урындаташлау, шулай ук рөхсәтсез

чүплекләр территорияләрен рекультивацияләү мондый калдыкларны һәм чүп-чарны җыеп чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма тарафыннан үз көчләре белән яки тиешле оешманы җәлеп итеп башкарыла. Шул ук вакытта әлеге махсуслаштырылган оешма, әгәр мондый зат калдыкларны бетергәннән, рекультивацияләгәннән, рөхсәт ителмәгән чүп-чарны һәм чүп-чарны урнаштырган (чыгаруга рөхсәт ителгән) заттан тотылган чыгымнарны каплауны таләп итәргә хокуклы.

120. Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектә булган җир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) барлыкка килә торган чүплекләрне бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

121. Теләсә кайсы хокукта авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җир кишәрлекләре булган гражданнар һәм юридик затлар (милекчеләр, арендаторлар, башка хуҗалар, кулланучылар) авыл хуҗалыгы продукциясен җыю һәм чыгару чорында автомобиль юлына чыкканчы (янәшәсендәге урыннарда) төяү пунктларында һава шартларына бәйсез рәвештә авыл хуҗалыгы продукциясен алып китүче (ташый торган) транспортның көпчәкләрен, күчәрләрен, рамнарын, һәм йөк автотранспорты төбен юуны оештырырга һәм тәэмин итәргә тиешләр.

122. Каты көнкүреш калдыкларын тиешле урыннарда урнаштырылган чүп контейнерларын файдалану юлы белән халыктан җыю һәм алып китүне гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешмалар, чүп контейнерлары мәйданчыкларын чиста һәм тәртиптә тотарга, чүп-чарны һәм тулган контейнерлардан, шул исәптән куаклар, төзелеш һәм мебель чүп-чарын, контейнерларда һәм алар янында барлыкка килгән теләсә нинди башка чүп-чарны үз вакытында чыгарырга тиеш.

123. Җирлекнең торак пункты территориясеннән кар һәм карлы-бозны чыгару җирлекнең торак пункты территориясеннән чыгарып өемләү максатларында гамәлгә ашырыла - вәкаләтле орган тарафыннан кызыксынучы (тиешле) зат мөрәҗәгате буенча бирелгән урыннарг.

Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын чистарту

124. Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юллар) җыештыру машиналар йөрү өлешен, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), җәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп-чардан, кар һәм боздан даими чистарту чаралары комплексын үз эченә ала.

125. Язгы-җәйге чорда юлларны җыештыру юу, су сибү, тузанны бетерү, сөртү һ. б. ны үз эченә ала. Көзге-кышкы чорда юлларны җыештыру чүп-чар, кар һәм боз, пычрак, юлларга ком-тоз катнашмасы сибү, коры ком белән тротуарларны сибүне күздә тота.

126. Юл йөрү өлешен, күчәр һәм резерв полосаларын, лоток зоналарын, керү юлларын себерү (алдан бымландыру белән) көндезге сәгать 8.00 дән 21.00 гә кадәр башкарыла, ә магистральләр һәм транспортның интенсив хәрәкәте булган урамнар - төнлә 23.00 дән 7.00 гә кадәр.

127. Юлның бөтен киңлеген , мәйданнарның ясалма каплавы, магистральләр, урамнар һәм юллар, ясалма юл корылмалары, трамвай юлларын юу төнлә (23.00 дән 7.00 гә кадәр) һәм көндезге (7.00 дән 23.00 гә кадәр) вакытта башкарыла.

Юлны юганда тротуарларга, газоннарга, җәмәгать транспортын көтү тукталышларына, якын урнашкан биналарның фасадларына, сәүдә объектларына су агымы белән чүп-чар себереп кертү рөхсәт ителми.

Эссе көннәрдә (һава температурасы 25 °С дан югары булганда) юлга су сиптерү 12.00 дән 16.00 гә кадәр ике сәгать интервал белән башкарыла.

128. Юл читләрендәге чүп савытларын түләккә бердән дә ким булмаган санда, тукталыш мәйданчыкларында көнгә ике тапкыр чистарталар.

129. Автобусларның борылыш мәйданчыклары тулысы белән чүптән чистартылырыга тиеш.

130. Җәмәгать транспортның соңгы борылыш мәйданнары биотуалетлар һәм калдыклар җыю контейнерлары белән җиһазландырыла

Җәйге чорда мәйданчыклар себерелгән чүптән, пычрактан һәм тузаннан чистартыла, кышкы чорда кар чистарту һәм чыгару башкарыла, бозлавык вакытында бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү үткәрелә.

131. Җәмәгать транспортын көтү павильоннары тузансыз, буялган һәм юылган булырга, санкцияләнмәгән мәгълүмати-басма продукциядән, граффитидан чистартылырга тиеш. Кышкы чорда кар чистартылырга тиеш.

Җәмәгать транспортын көтү павильоннарын җәйге чорда-кимендә сигез тапкыр, кышкы чорда кирәк булганда җыештырырга тиеш.

132. Аерым элементлар буенча юлларны җәйге җыештыру таләпләре:

132.1. машина йөртү өлеше төрле пычраткыч матдәләрдән тулысынча чистартылырга һәм бөтен киңлек юарга тиеш. Көйләү линияләре белән билгеләнгән күчәр, резерв полосалар ком һәм кечкенә чүп-чардан чистартылырга тиеш;

132.2. ике метрлы лоток зоналарында грунт-ком һәм пычраклар булырга тиеш түгел. Кечкенә ком кисәкчәләре һәм төрле вак чүп-чар белән пычрану рөхсәт ителә, алар махсус машиналарның эш цикллары арасында булырга мөмкин;

132.3. тротуарлар һәм аларда урнашкан җәмәгать транспортын көтү тукталышлары комлы чүп-

чардан, төрле чүп-чардан тулысынча чистартылырга тиеш.

132.4. Юл читләре эре калдыклардан һәм башка чүпләрдән чистартылырга тиеш;

132.5. Аеру полосалары бөтен өслек буенча даими комнан, балчыктан һәм вак чүп-чардан чистартылырга тиеш. Тавыштан яклау диварлары, металл киртәләр, юл билгеләре һәм күрсәткечләр елына ким дигәндә ике тапкыр юылырга тиеш

Газон формасында эшләнгән бүлү зоналары чүптән чистартылырга тиеш, үлән катламы 10-15 см артмаска тиеш;

132.6. юл кырые полосаларында үләннең биеклеге 10-15 см артмаска тиеш;

133. Кышкы юл чистарту таләпләре:

133.1. Кышкы чорда юлларны җыештыру түбәндәгеләрне үз эченә ала:

1) юл йөрү өлешен кардан чистарту, җәмәгать транспортын көтү тукталышларын себерү, карны өемнәргә күчерү һәм кар чыгару;

2) юлларны, тротуарларны эшкәртү, кар яву башланган һәм бозлавык барлыкка килгән вакыттан алып җәмәгать транспортының бозга каршы материаллар белән эшкәртү;

133.2. юлларны, тротуарларны, парковкаларны (парковка лотокларының) юллардагы карны, җәмәгать транспортын көтү тукталышларын кардан чистарту даими рәвештә башкарылырга тиеш;

133.3. кар яуган вакытта тротуарларда җәмәгать транспортын көтү тукталышларын чистарту тәүлегенә ике тапкыр башкарылырга тиеш. Җәмәгать транспортын, юл чатларын, җәяүлеләр кичү юлларыннан, тукталышлардан кар бер көн эчендә чыгарылырга тиеш;

133.4. юлларны механикалаштырылган ысул белән (җыю техникасы комплекслары) һәм кар өемнәре барлыкка килгәндә җәяүлеләр кичү урыннарында, парковкалар (парковка кесәләре), җәмәгать транспортын көтү тукталышларында кар өемнәрен таратырга кирәк;

133.5. юлларның юл өлешеннән һәм аның янәшәсендәге тротуарлардан чистартылган кар киң урамнарда, мәйданнарда һәм проспектларда аеру полосасына, юл кырыена, калган урамнарда - юлның прилотков өлешенә (юлның киңлегенә карап - урамның бер яисә ике ягыннан) күчерелә һәм валларда формалаштырыла

Юл чатларында, җәмәгать транспортын көтү тукталышларында, җәяүлеләр кичү урыннарында, яңгыр кабул итү коелары урнашкан урыннарда кар валлары чистартыла: юл чатында - киңлектә, җәмәгать транспортын көтү тукталышларында - утырту мәйданчыгы озынлыгында, җәяүлеләр кичү урыннарында - кучү киңлегендә, әмма кимендә 5 метр, яңгыр кабул итү коелары урнашкан урыннарда – 1,5 метрдан да ким түгел.

Кар өеме киңлеге 2 м артмаска тиеш.

133.6. кар беренче чиратта күперләрдән һәм юл үткәргечләрдән, җәмәгать транспорты маршрут хәрәкәте булган тар урамнардан, пассажир транспорты тукталышларыннан һәм җәяүлеләр һәм транспорт чаралары җыелган башка урыннардан чыгарыла;

133.7. кар яуган вакытта юлларның юл йөрү өлешеннән кар эретү станцияләренә яисә билгеләнгән тәртиптә килешенгән махсус урыннарга чыгарга тиеш, ул тәмамланганнан соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча.

Кар эретү станцияләре яки махсус билгеләнгән урыннар машина юллары, яктырту, көнкүреш биналары һәм киртәләр белән җиһазландырыла.

133.8. юлларны җыештырганда тышкы яктырту терәкләрен, янган калканнарны, идарә итү һәм башка корылмалар, агачлар, куаклар шкафларын саклауны, шулай ук юл кырые буйлап кар җыештырганда яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итәргә кирәк.

134. Экстремаль шартларда юлларны чистарту өчен вәкаләтле орган тарафыннан юлларны чистарту буенча чаралар комплексын күздә тоткан авария хәлендәге эш планы әзерләнергә тиеш.

135. Рөхсәт ителми:

135.1. җәяүлеләр йөри торган урыннарга, юлларның һәм юл йөрү юлларының юл өлешен кар, боз, квартал эчендәге машина юлларыннан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар, төзелеш мәйданчыклары, 8.00 сәгатьтән соң, шулай ук юл өлешен җыештыручы зат белән шартнамә булмаганда тротуарларга күчерергә һәм эттерергә;

135.2. тротуарларда бозга каршы реагент сыйфатында техник тоз һәм сыек хлор кальций кулланырга, җәмәгать транспортын көтү тукталышлары, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка җәяүлеләр зоналарында һәм яшел утыртмалары булган территорияләрдә;

135.3. пычранган ком-тоз катнашмалары белән пычранган кар, шулай ук киселгән боз катнашмаларын ротор белән газоннар, чәчәк түтәлләре, куаклар һәм башка яшел үсентеләргә күчерү;

135.4. кар эретү станцияләренә яисә махсус урыннарга җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычранган кар алырга

135.5. карны билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарга чыгару һәм туплау

135.6. кар өмнәрен өяргә:

1) күрү өчпочмагы зонасында бер дәрәҗәдә һәм тимер юл аша чыгу юлларының һәм урамнарның киселешендә;

2) җәмәгать транспортын көтү тукталышыннан 20 метрга якынрак;

3) транспорт киртәләре яисә югары бордюр белән җиһазландырылган юллар участокларында;
4) тротуарларда;
5) янәшәдәге территорияләргә (ишегалларына, квартал эчендәге машина юлларына һәм территорияләргә) керә торган урыннарда;

135.7. Юлга автотранспорт тәгәрмәчләре белән грунт һәм пычрак алып чыгу.;

135.8. грунт, чүп-чар, сүтелгән төзелеш материаллары, җиңел тару, агачларны брезент белән капланмыйча яки юлларны пычратмый торган башка материалларсыз күчереп йөртү, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-комлы эремәне, известьле, бетон катнашмаларны) юлга, тротуарга, юл буена яки юл буена якын газон полосасына кою мөмкинлеген булдырмый торган чараларсыз күчерү.

Урып-җыю, санитария хезмәте күрсәтү һәм кешеләр күпләп ял итү урыннарын төзекләндерү

136. Кешеләрнең ял һәм массакүләм булу урыннарына керә:
1) мәйданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, пляжлар;
2) актив ял итү һәм мавыктыргыч чаралар урыннары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә мәйданчыклары һ.б.
3) сәүдә объектлары территорияләре (ваклап сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган вак ваклап сату челтәре объектлары комплекслары), җәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнеш, көнкүреш хезмәте күрсәтү;
4) административ һәм иҗтимагый биналарга, учреждениеләргә якын территорияләр.

137. Гомуми файдаланудагы мәйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буен һәм башка территорияләрне җыю:

137.1. мәйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын җыю 23.00 сәгатьтән 8.00 сәгатькә кадәр башкарылырга тиеш. Көндез патруль җыештыру һәм калдыклар белән тутырылган чүп савытларын чистарту башкарыла;

137.2. кышкы чорда парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары һәм башка ял зоналары юлларын җыюда химик реагентлар булмаган карны вакытлыча өеп кую рөхсәт ителә.

138. Пляжларны җыештыру һәм санитар таләпләрдә тоту:

138.1. пляжны төп җыештыру аны япканнан соң башкарыла һәм ярны, чишенү урыннарын, яшел зоналарны һәм бәдрәфләрне җыештыру һәм дезинфекцияләүне үз эченә ала. Көндез чүп-чар җыю һәм чүп-чар калдыклары белән тулган чүп-чар савытларын җыештыру үткәрелә.
Каты көнкүреш калдыкларын чыгару көн саен 8.00 сәгатькә кадәр башкарыла;

138.2. пляж территориясе чүп савытлары белән җиһазландырылган. Алар арасы 40 м дан артмаска тиеш;

138.3. пляжлар җәмәгать бәдрәфләре белән җиһазландырылган. Җәмәгать бәдрәфеннән коену урынына кадәр ара ким дигәндә 50 м һәм 200 м артмаган булырга тиеш;

138.4. пляжның өске катламын йомшарту, чүп-чарны бетерү, башка калдыкларны бетерү һәм комны тигезләү көн саен эшләнергә тиеш;

138.5. йөзү өчен билгеләнгән урыннарда кер юу һәм хайваннарны юу тыела.

139. Пляжны ачу каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төзүдән башка рөхсәт ителми

140. Ваклап сату базарларын чистарту һәм санитар тоту:

140.1. ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба-базар) төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хуҗалык һәм контейнер мәйданчыклары, контейнерлар һәм чүп савытлары белән җиһазландырылырга, яңгыр һәм эрегән сулар агымы өчен каты катламнар һәм авышлыклар, шулай ук суүткәргеч һәм канализация булырга тиеш;

140.2. базар территориясен һәм аның тирәсендәге территорияне төп җыештыру ябылганнан соң башкарыла. Көндез каты көнкүреш калдыклары белән тутырылган чүп савытларын чистарту башкарыла;

141. елның җәйге чорында базар территориясендә атна саен дымлы җыештыру мәҗбүри рәвештә башкарыла;

142. базар территориясе 40 кв. метр мәйданга бер исәбеннән чүп савытлары белән җиһазландырыла, өстәвенә, алар арасы линия буенда 10 метрдан артмаска тиеш;

143. Каты көнкүреш калдыкларын, башка калдыкларны чыгару һәм урнаштыру буенча махсус оешма белән килешү төзүдән башка гражданнар, оешмалар, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, киосклар, сәүдә палаткалары һәм павильоннар, суыткыч-сәүдә җиһазлары, базар территориясендә һәм аның белән якын-тирәдә урнашкан башка сәүдә нокталары эшчәнлеге рөхсәт ителми.

Гражданнарга һәм юридик затларга бу максатлар өчен билгеләнгән тәртиптә билгеләнмәгән урыннарда җирлек территориясендә теләсә нинди предметлар һәм әйберләр һәм теләсә нинди ысуллар белән урам сәүдәсен гамәлгә ашыру тыела.

144. Сәүдә һәм (яки) җәмәгать туклануы объектларын чистарту һәм санитар тоту.

145. сәүдә һәм (яки) җәмәгать туклануы объектлары территорияләрен һәм якын-тирә территорияләрне тулысынча җыештыру тәүлегенә ким дигәндә ике тапкыр башкарыла (иртән һәм кичен). Көндез патруль җыештыру һәм калдыклар белән тутырылган чүп савытларын чистарту башкарыла;

146. сәүдә һәм (яки) җәмәгать туклануы объектларына керү урынында ким дигәндә ике чүп савыты билгеләнә;

147. вакытлыча урам сәүдәсе урыннарында 10 метр радиуста тирә-юнь территорияләрен җыештыру үткәрелә.;

148. калдыкларны чыгару тәэмин ителә.

149. Башка сәүдә мәйданчыклары территорияләрен, стационар булмаган ваклап сату челтәре объектлары комплексларын, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектларны чистарту ябылганнан соң башкарыла, агымдагы чистарту көн дәвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүреш калдыкларын чыгару тәэмин ителә.

150. Ял итү урыннарын һәм кешеләрнең күпләп булу урыннарын төзекләндерү:

150.1. кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннары территориясендә төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә каты катлам (плитка белән асфальт рәвешендә), өслекләрне тоташтыру элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп өчен кече контейнерлар, урам техник җиһазлары, яктырту җиһазлары, архитектура-декоратив яктырту җиһазлары, мәгълүмат йөртүчеләр, яшелләндерү участокларын саклау элементлары (металл киртәләр, махсус каплау төрләре һ. б.);

150.2. пляжлардан кала, кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннарының барлык территорияләрендә каты каплау яки үләннәр яки яшел үсентеләр белән үсемлек туфрагы булырга тиеш;

150.3. ял итү һәм кешеләр күпләп йөри торган урыннардагы яшелләндерү участокларын чәчәк түтәлләре, газоннар, ялгыз, төркемле утырту, вертикаль, күпьяруслы, мобиль яшелләндерү формалары итеп проектларга кирәк;

150.4. кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннары бәдрәфләр урнаштыру һәм тоту таләпләрен үтәп җиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф кабиналары белән тәэмин ителергә тиеш;

150.5. пычранган саен фонтаннарны, буаларны, елга ярларын кешеләр күпләп ял итә торган урыннар территорияләрендә чистарту башкарылырга тиеш;

150.6. массакүләм чаралар уздырганда аларны оештыручылар чараның үткәрү урынын, аның янәшәсендәге территорияләрне җыештыруны һәм бозылган төзекләндерүне торгызуны тәэмин итәргә тиеш. Чараны уздыру урынын, аның янәшәсендәге территорияләрне җыештыру һәм бозылган төзекләндерүне торгызу тәртибе чараны үткәрүгә тиешле рөхсәтне билгеләнгән тәртиптә алу стадиясендә билгеләнә.

151. Ял итү һәм кешеләрнең күпләп булу урыннары территорияләрендә рөхсәт ителми:

151.1. контейнерны һәм сәүдә җиһазларын моның өчен булмаган урыннарда сакларга, тупларга;

151.2. территорияне җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычратыгыз;

151.3. автотранспорт чараларын юу һәм ремонтлау, ягулык-майлау сыеклыкларын агызу;

151.4. автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар оештыру, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләрен урнаштыру;

151.5. газоннар, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектларына зыян салу;

151.6. кече архитектура формаларын зарарларга һәм аларны билгеләнгән урыннардан күчерергә;

151.7. өстәлләрдә һәм эскәмияләрнең кырыйларында утырырга;

151.8. сыек продуктларның калдыкларын, квас һәм сыра цистерналары сатуратор җайланмаларыннан суны, тротуарларга, газоннарга һәм юлларга агызырга;

151.9. автотранспорт чараларының түләүле стоянкаларын законсыз оештырырга;

151.10. Стационар булмаган объектларны үз белдеге белән урнаштыру;

151.11. тротуарларның асфальт-бетон өслеген, янәшәдәге яшел зоналарның бөтенлеген һәм территорияләрне төзекләндерүнең башка элементларын бозарга;

151.12. территориядә сәүдә-суыткыч җайланмасы куярга;

151.13. каты көнкүреш калдыкларын халыктан каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга), калдыкларны идарәче оешмалар белән каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен контейнерларга (бункерларга) килешмичә җыярга;

151.14. тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштырып тротуарларны үз белдеге белән ябу;

151.15. сәүдә объекты чикләреннән тышка товарны куйярга.

151.16. учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар уздырырга, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә җылылык белән эшкәртү өчен башка җайланмалар кулланырга;

151.17. Эре мөгезле терлекләрне, сарыкларны, кәҗәләрне, йорт кошларын көтү, йөртү.

Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен җыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

152. Йорт яны территориясен җыештыру:

145.1. җыештыру түбәндәге эзлеклелектә үткәрелергә тиеш: тротуарларны, җәяүлеләр өчен юлларны (бозлавык һәм тайгаклык очрагында - ком чүбе), ә аннан соң ишегалды территорияләрен җыештыру;

145.2. кар яву вакытындагы кар чистартудан тыш, 8.00 сәгатькә кадәр җыялар.

Көндезге вакытта машиналар тизлеге 4 км/сәг. булганда җыюны механикалаштырырга мөмкин.

153. Җәйге җыештыру:

153.1. йорт яны территорияләрен җәйге җыештыру: себерү, юу яисә су сибү - махсус машиналар ярдәмендә - күбесенчә иртә, иртәнге һәм соңрак, кичке сәгатьләрдә, башкарылырга тиеш;

153.2. тротуарлар юуны бары тик ачык тротуарларда гына (алар прилотка полосасы белән чиктәш) һәм биналардан урамның машина юлына таба юнәлештә генә башкарырга кирәк;

153.3. эссе вакытта тротуарларга су сиптерү кирәк булган саен башкарылырга тиеш, ләкин тәүлегенә кимендә ике тапкыр.

154. Кышкы җыештыру:

154.1. түбәләрдә җыела торган кар үз вакытында җиргә ташланырга, ә киң тротуарларда - валларга формалашырга тиеш;

154.2. чистартыла торган кар тротуарлардан машина юлының алгы өлешенә, ә ишегалларында вакытлыча төзелә торган урыннарга күчәргә, аннары җирлек территориясенә чыгарылырга тиеш;

154.3. квартал эчендәге юллардан күчерелгән карны борт ташына параллель урнашкан өемнәргә салырга яисә, кагыйдә буларак, ротор кар чистартучылары ярдәме белән юл буена салырга, ә аннары җирлек территориясенә ташырга кирәк;

154.4. Урамнарның машина юлыннан газлар белән аерылган 6 м дан артык киңлектәге тротуарларда карны тротуар уртасына күчерергә рөхсәт ителә;

154.5. карны өемнәргә салу эшләре тротуарларда кар яву вакытыннан алты сәгатьтән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча төгәлләнергә тиеш;

154.6. квартал эчендәге юллардан күчерелгән карны борт ташына параллель урнашкан өемнәргә һәм өемнәргә салырга яисә, кагыйдә буларак, ротор кар чистартучылары ярдәме белән юл буена салырга, ә аннары җирлек территориясенә ташырга кирәк;

154.7. 6 м дан артык киңлектәге тротуарларда, урамнарның машина юлыннан газлар белән аерылып, карны тротуар уртасына алга таба юк итү өчен җибәрергә рөхсәт ителә;

154.8. Ишегалларда, квартал эчендәге юлларда, газларда һәм ирекле территорияләрдә, җәяүлеләрнең ирекле хәрәкәтенә һәм автотранспортның йөрүенә комачауламый торган пычрак тоз катнашмалары белән җыеп алынмаган карны, вәкаләтле орган рөхсәте белән, яшел утыртмаларны һәм кар суларын аерып алуны тәэмин иткәндә, юлларда, газларда һәм ирекле территорияләрдә берләштерергә рөхсәт ителә.;

154.9. тротуарларны кулдан җыештырганда һәм квартал эчендәге юлларны җыештырганда кар тулысы белән җыештырылырга тиеш. Камилләштерелгән капламнар булмаганда кар өслеккә кадәр чистартылырга тиеш.

154.10. юл капламаларында бозлану барлыкка килгәндә, ком-тоз катнашмасы белән эшкәртү бүлүчеләр ярдәме белән 0,2 - 0,3 кг/м нормасы буенча башкарылырга тиеш.;

154.11. ватылган боз кисәкләре кырыйга өелеп куелырга яисә себерелергә тиеш, алар грунтка,агач асларына яисә газонга эләкмәскә тиеш.

155. Яз җиткәч гамәлгә ашырыла:

155.1. Кар суларын нормаль чыгару өчен таләп ителә торган урыннарда су агып китүне тәэмин итү өчен, суларны юдырту һәм канауларны чистарту;

155.2. Кар суларын системалы рәвештә яңгыр сулары ливневкаларына кудыру;

155.3. кар эреп беткәннән соң ишегалды территорияләрен кар һәм боз калдыкларыннан, чүп-чардан чистарту.

156. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен тоту:

күпфатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) карап тотуны үз эченә түбәндәгеләрне ала:

1) даими җыештыру;

2) яңгыр суларын кабул итә торган коеларны, дренажларны, лотокларны, үрелгән торбаларны ремонтлау һәм чистарту;

3) инженер челтәрләренең смотр коеларына, янгын сүндерү су белән тәэмин итү чыганакларына (гидрантларга, сулыкларга һ.б.) каршылыксыз үтеп керүне тәэмин итү;

4) каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны җыю һәм алып китү;

5) яшелләндерү һәм булган яшел утыртмаларны карау;

6) кече архитектура рәвешләрен карап тоту, агымдагы һәм капиталь ремонтлау.

157. Барлык төр калдыклар контейнерлар һәм бункерларга җыелырга тиеш, алар су үткәрми торган өслекле контейнер мәйданчыкларында урнаштырыла, каты көнкүреш калдыкларын туплау нормалары нигезендә кирәкле күләмдә җыелырга тиеш.

158. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданнар бурычлы:

158.1. йорт яны территорияләрендә чисталык һәм тәртип сакларга;

158.2. каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус мәйданчыкларга гына урнаштырырга.

159. Идарәче оешмалар тәэмин итәргә тиеш:

159.1. йорт яны территорияләрен 8.00гә кадәр һәм көн дәвамында - чисталыкны саклап калу;

159.2. каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыру, ә анализланмаган биналарда - моннан тыш, сыек көнкүреш калдыклары өчен җыентыклар урнаштыру;

159.3. расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;

159.4. расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;

159.5. контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер мәйданчыкларын, аларга килү юлларын чиста һәм төзек хәлдә тотуга ярдәм итәргә, ә контейнер мәйданчыкларын, чүп-чарны һәм калдыкларны вакытында алып китүне билгеләнгән тәртиптә чүп-чар җыюны һәм алып китүне башкаручы оешма гамәлгә ашыра;

160. подъездларга керү юлларында чүп савытлары, эскәмияләр урнаштыру һәм аларны вакытында чистарту;

161. территорияне сезонлы эксплуатацияләүгә әзерләү, шул исәптән суның агып чыгуын тәэмин итү өчен суны юдырту һәм чистарту, кар суларының люкларга һәм коега даими рәвештә куылуы, кар эрегәннән соң территорияне чистарту һәм кирәкле башка эшләрне башкару;

162. тайгак участокларны ком-тоз һәм (яисә) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкәртү;

163. яшел үсентеләрне һәм газоннарны саклап калу һәм квалификацияле карау;

164. Караңгы төшкәч тышкы яктырту чараларын төзек хәлдә тоту һәм аларны кабызу, таң атып, сүндерү.

165. Йорт яны территориясендә (һәм аңа якын территориядә) рөхсәт ителми:

165.1. яфракларны, калдыкларның теләсә нинди төрләрен һәм чүп-чарны яндырырга;

165.2. хуҗалык мәйданчыгыннан тыш эчке кием, кием-салым, келәмнәр һәм башка предметлар элү

165.3. контейнер мәйданчыкларына керү юлларын ябарга;

165.4. урамнарның һәм юлларның юл өлешендә, тротуарларда, газоннарда һәм яшел зоналарда контейнерлар (бункерлар) урнаштырырга;

165.5. билгеләнгән тәртипне бозып йорт яны территорияләренең коймаларын үз белдеге белән урнаштырырыга;

165.6. үз белдегең белән ишегалды корылмалары төзү;

165.7. йорт янындагы территорияне металл лом, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары һәм материаллар, шлак, зола һәм җитештерү һәм куллану калдыклары белән капларга, тараны кушарга һәм сакларга;

165.8. калдыкларны һәм чүп-чарны ташларга;

165.9. автотранспорт чараларының түләүле стоянкасын оештырырга;

165.10. тимер-бетон блоклар, баганалар, киртәләр, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка җайланмалар кую юлы белән квартал эчендәге машина юлларын үз белдегең белән ябарга;

165.11. автомашиналар юу, ягулык һәм майлар агызу, тавыш сигналларын, тормоз һәм двигательләрне көйләү;

165.12. кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган теләсә нинди эшләр башкарырга;

165.13. сәүдә һәм җәмәгать туклануының теләсә нинди предприятиеләрен, шул исәптән палаткаларны, киоскларны, ларькаларны, мини-базарларны, павильоннарны, җәйге кафеларны, җитештерү объектларын, автомобильләрне, көнкүреш техникасын, аяк киемнәрен, шулай ук кунак бүлмәләреннән тыш, автостоянкаларны урнаштырырга.;

165.14. йорт яны территориясенең эчке юллары буйлап транспорт транзит хәрәкәтен гамәлгә ашырырга;

165.15. учак ягу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар уздыру, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә җылылык белән эшкәртү өчен башка җайланмалар куллану;

165.16. йөк ташучы автотранспорт чараларын йорт яны территориясендә (һәм янәшәсендәге территориядә, җирлекнең торак пункты территориясендә теләсә кайсы урында) 3,5 тоннадан артык йөк ташу машинасы, шундый йөк автомобильләре автотранспорт чараларының, автобусларның, тракторларның һәм башка, шул исәптән махсус эре габаритлы транспорт чараларының прицепларын урнаштырырга һәм урнаштырырга;

165.17. мөгезле эре терлекләрне, сарыкларны, кәҗәләрне, йорт кошларын, шул исәптән подвалларда, балконнарда, сарайларда, гаражларда, башка корылмаларда тоту (тоту, үрчетү), шулай ук йорт хайваннарын йорт яны һәм аның янәшәсендәге территорияләрдә теләсә нинди йорт хайваннарын чыгару һәм йөртү тыела.

166. йорт яны территорияләрен яшелләндерү:

166.1. Йорт яны территорияләрен яшелләндерү, яшел утыртмаларның саклнышы әлеге

Кагыйдәләрнең 170 - 175 пунктлары таләпләре нигезендә идарәче оешмалар тарафыннан тәэмин ителә;

167. йорт яны территориясен яшелләндергәндә торак йортларның стеналарыннан алып усак диаметрлы агач кәүсәләренең күчәренә кадәр 5 м дан да ким булмавын исәпкә алырга кирәк. Зуррак агачлар өчен ара 5 м дан артык, куаклыклар өчен - 1,5 м булырга тиеш. Куаклыкларның биеклеге беренче каттагы тәрәзә уемының аскы почмагыннан артмаска тиеш.

168. Идарәче оешмалар түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:

168.1. Яшел утыртмаларны саклау;

168.2. җәй көннәрендә һәм коры көннәрдә газларга, чәчәклекләргә, агачларга һәм куакларга су сибү;

168.3. төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз сколары һәм башка шундыйлардан башка газларның сакланышы һәм бөтенлеге;

168.4. агач һәм куакларны яңа утырту, юллар челтәрен үзгәртү һәм җиһазларны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча гына яңадан планлаштыру, агротехник шартларны үтәү белән.

169. Йорт яны территориясен төзекләндерү:

169.1. һәр йортның территориясендә, кагыйдә буларак, түбәндәгеләр булырга тиеш:

1) кер юу, кием, келәм һәм көнкүреш әйберләрен чистарту өчен хуҗалык мәйданчыгы;

2) өлкәннәр өчен ял итү мәйданчыгы;

3) балалар өчен җәйге һәм кышкы ял өчен яшелләндерү һәм кирәкле кече архитектура формалары җиһазлары булган балалар уен мәйданчыклары һәм спорт мәйданчыклары.

170. Хуҗалык мәйданында кер юу җайланмасы, кием киптерү штангалары, элгечләр, ком тартмасы, чүп савыты, эскәмияләр булган баганалар булырга тиеш. Корылманы кирпеч белән сакларга кирәк. Мәйданчыклар, ял итү урыннары җиһазлары элементларын урнаштыруны һәм төзекләндерүне билгеләнгән таләпләр нигезендә башкарырга кирәк.

171. Әгәр участокның территориясе зурлыгы рөхсәт итсә, участок чикләрендә эт йөртү өчен мәйданчык булырга мөмкин.

172. Йортларның подъездлары каршындагы мәйданчыклар, юллар һәм җәяүлеләр юллары каты өслекләргә ия булырга тиеш. Каты каплаулар урнаштырылганда эретелгән һәм яңгыр суларының иркен агымы мөмкинлеге каралган булырга тиеш.

173. Торак йортларга салынган җәмәгать урыннарында йортның торак өлешеннән аерылып торган подъездлар булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның җиңел автотранспорт тукталышы ишегалды территориясеннән читтә урнашырга тиеш.квартал эчендәге территорияләрдә кешеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен, шулай ук урып-җыю һәм махсус техниканы тәэмин итәргә кирәк.

174. Торак йорт ишегалды ягыннан материал, продукция йөкләү рөхсәт ителми, анда тәрәзәләр һәм фатирларга керү урыннары урнашкан. Йөкләнешне тәрәзәләре булмаган торак йортлар торцларыннан, җир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юл ягыннан башкарырга кирәк.

175. Квартал эчендәге территорияләрдә транспорт чараларын урнаштыру кешеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен, шулай ук урып-җыю һәм махсус техниканы тәэмин итәргә тиеш.

Индивидуаль торак төзелеше территорияләрен җыештыру һәм карап тоту

176. Торак йортлар хуҗалары әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән тәртиптә җир кишәрлеген һәм аның янындагы территорияне көндәлек җыештыралар (шул исәптән кар һәм басулардан).

177. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

177.1. кар көрәргә, чүп ташларга, шлак ташларга, йорт биләмәсе территориясенә сыек көнкүреш калдыкларын агызырга;

177.2. Ишегалды һәм аның янындагы территориядән чистартылган кар һәм бозны юлларның һәм юл йөрү юлларының бер өлешенә күчерергә яисә эттерергә

167.3. йорт биләмәләре чикләреннән читтәге киртәләр урнаштырырга;

167.4. яфракларны, калдыкларның һәм чүп-чарның теләсә нинди төрләрен йорт биләмәләре территорияләрендә яндырырга;

167.5. күмер, тара, утын, эре габаритлы калдыклар, төзелеш материаллары төзергә, тирес, печән (салам), жом һәм йорт хайваннары өчен башка чимал, чүп-чар, йорт биләмәләре территориясе артына урнаштырырга;

167.6. йорт биләмәләре территориясендә транспорт чараларын юарга;

167.7. йорт биләмәләре территориясе өчен ишегалды корылмалары төзергә, чүп-чар чокырларын төзекләндерергә, шулай ук урамга (чокырларга, канауларга, якын-тирә территорияләргә) пычрак һәм сыек көнкүреш калдыклары агызырга;

167.8. әлеге территорияне үтеп керүне тоткарлый торган яисә махсус транспортны һәм урып-җыю техникасын үтеп керүне тоткарлый торган киртәләргә урнаштыру

167.9. территорияне төзекләндерү элементларын җимерү һәм бозу, сулыкларны чүпләү;

167.10. йорт биләмәсе артында комплектланган (төзек булмаган) транспорт чарасын саклау;

167.11. калдыклар белән тирә-юньне чүпләү;

167.12. 3,5 тоннадан артык йөк ташый торган йөк автотранспорт чаралары, шундый йөк автомобильләре автотранспорт чараларының, автобусларның, тракторларның һәм башкаларның, шул исәптән махсус эре габаритлы транспорт чараларының, тагылмаларын йорт биләмәләре (җирлек территориясендәге теләсә кайсы урыннарда) артындагы машина кую урыннарын урнаштырырга һәм урнаштырырга;

167.13. мөгезле эре терлек, сарык, кәҗә, кош-корт асрау, хуҗалары яки ышанычлы затлар озатуыннан башка, шулай ук күрсәтелгән йорт хайваннарын юлларда, автомобиль юлларына бүлеп бирелгән полосаларда, яшелләндерелгән теләсә нинди территорияләрдә, тротуарларда, автостоянкаларда, парковка территорияләрендә һәм сәүдә, сәнәгать, төзелеш, иҗтимагый объектлар һәм биналар янындагы территорияләрдә, шулай ук җир участокларында тоту (көтү) әлеге объектларның участокларында көтү һәм йөртү.

V. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

178. Территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компонентлары булган территорияне төзекләндерү элементлары булу гамәлдәге законнар таләпләре нигезендә проект документларында эшләнергә һәм каралырга тиеш.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияне төзекләндерү элементларына проект документациясе мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге вәкаләтле органнар белән килештерелә.

Озын яисә даими файдаланудагы территорияне төзекләндерүнең стационар элементлары аларны кулдан күчерү мөмкинлеген булдырмас өчен ныгытылырга тиеш.

179. Төзекләндерү элементларының эчтәлеген, аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзекләндерү элементлары хуҗалары башкара.

Яшелләндерү

180. Яшел утыртмалар территорияне төзекләндерүнең мәҗбүри элементы булып тора.

Төзекләндерү эшләрен башкарганда гамәлдәге яшел утыртмаларны мөмкин кадәр күбрәк саклап калырга кирәк.

181. Җирлек территориясендә ике төрле яшелләндерү кулланылырга мөмкин: стационар-үсемлекләрне грунтка утырту һәм мобиль-үсемлекләрне махсус күчмә савытларга утырту (контейнерлар, вазоннар һ.б.).

Стационар һәм мобиль яшелләндерү архитектура -андшафт объектларын (газоннар, бакчалар, чәчәк түтәлләре, куаклар һәм агачлар белән мәйданчыклар һ.б.) рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрдә (түбә яшелләндерү), биналарның һәм корылмаларның фасадларында (вертикаль яшелләндерү) төзү өчен файдаланыла.

182. Яшелләндерү объектларын карап тоту-бу яшел үсентеләрне һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү элементларын карау, зур булмаган деформацияләрне һәм күләмле корылмаларның конструктив элементларына зыян китерү, шулай ук җәйге һәм кышкы чорда күчмә кече формаларны җыештыру эшләре комплексы

183. Яшелләндерү объектларында эшләр башкаруга таләпләр:

183.1. яшелләндерү объектлары янындагы төзелеш мәйданнарын оештырганда проектта саклана торган яшел үсентеләрнең бөтенлеген саклап калу, түбән һәм киң кроннарны кисәкчәләргә кисү, агач кәүсәләрен саклау, куакларның таҗларын бәйләү, транспорт чаралары һәм башка техника янында урнашкан үсемлекләр астындагы шагыл урыннарны туфракка туфракны шагыл белән тутыру өчен чаралар күрергә кирәк туфракның кысылуы турында кисәтү;

183.2. территорияне вертикаль планлаштыру, җир асты коммуникацияләрен салу, юлларны, керү юлларын һәм тротуарларны төзекләндерү эшләре яшелләндерү башланганчы тәмамланырга тиеш

183.3. туфракның бозылуы белән бәйле ремонт, төзелеш һәм башка эшләрне башкарганда, яшелләндерүдә киләчәктә куллану өчен, туфракның уңдырышлы катламын чыгарырга һәм сакларга кирәк. Югарыда күрсәтелгән эшләр тәмамлангач, бозылган җир кишәрлекләрен һәм үсентеләрне торгызырга кирәк. Реставрация эш җитештерү проектында булырга тиеш;

183.4. яфракларны һәм үләнне компостлаштыру яки билгеләнгән тәртиптә чыгару белән өемнәргә җыярга кирәк.

184. Яшел урыннар хуҗалары:

184.1. яшел утыртмаларның сакланышын квалификацияле карауны тәэмин итү;

184.2. җәйге чорда коры һава торышында газоннарга, чәчәклекләргә, агач-куакларга су сибү;

184.3. газоннарның сакланышын һәм бөтенлеген тәэмин итәләр

184.4. агач, куак һәм үсемлекләрне утырталар һәм күчереп утырталар, шулай ук юллар, мәйданчыклар, газоннар челтәрләрен планлаштыруны вәкаләтле орган белән килештерелгән эшләнгән проектлар буенча гына үзгәртәләр.

184.5. яшелләндерү объектларында сулыклар булса, аларны чиста тоталар һәм кимендә 10 елга бер мәртәбә чистарталар;

185. Яшелләндерелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:

185.1. аларның эшләвен һәм хезмәтен тәэмин итү өчен эшләнгән биналардан кала төзелеш корылмалары урнаштыру

185.2. үзбелдеклелек белән куак-агачларны кисү, газон һәм чәчәклекләрне бетерү;

185.3. ял итү һәм уеннар өчен бакча, сквер, парк мемориаль зоналары газоннарында, гомуми файдаланудагы яшелләндерү объектлары булган бульварларда урнашырга;

185.4. моның өчен махсус билгеләнгән урыннардан тыш яшелләндерү объектларында чаңгы һәм чана шуу

185.5. агачларга һәм башка яшел үсентеләргә гамаклар, таганнар, турниклар, кием киптерү бауларын асып куярга, агачларга реклама һәм башка мәгълүмати щитлар, табличкалар, объектларга хәрәкәт юнәлешләре күрсәткечләре, афишалар, игъланнар, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмат белән тәэмин итү чараларын элү;

185.6. стационар булмаган объектларны, шулай ук юл сервисы объектларын билгеләргә, шул исәптән ел вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга

185.7. чүпне, калдыкларны, бозлавыкка каршы һәм башка зарарлы материалларны, төзелеш материалларын, шулай ук боз кисәкләрен, реагентлы карны өеп кую;

185.8. бакчалар өчен казулар;

185.9. газон һәм чәчәклекләрдә йорт хайваннарын йөртү;

185.10. утыртмаларга кар ташлауны булдырмый торган роторлы кар җыештыру машиналарын куллану ;

185.11. яфракларны, үләнне, ботакларны яндыру, шулай ук аларны су җибәрү җайланмаларына сибереп төшерү;

185.12. юлны сибереп һәм чүпне газоннарга ташлау;

185.13. учак ягу, шул исәптән ачык ут куллануны үз эченә алган чаралар үткәрү, мангалалар һәм ачык ут ярдәмендә ризыкны җылылык белән эшкәртү өчен башка җайланмалар куллану;

185.14. сок, смола алу өчен агач кәүсәләрен кисү, аларга башка механик зыян салу;

185.15. территорияне төзекләндерү, җирлек территориясендә чәчәк түтәлләре ясау өчен калдыклар, шул исәптән автомобиль покрышкалары куллану;

185.16. күпьеллык чәчәкләр утыртылган җир кишәрлекләреннән кар чыгару, шулай ук салкынга чыдам булмаган үсемлекләр утыртылган участокларны кардан ачу

185.17. югары санитар таләпләр куелган урыннардан тыш (чүп контейнерларына, җәмәгать бәдрәфләренә якын һ. б.) торак пункт территорияләрендә агач кәүсәләрен агартырга;

185.18. яшелләндерелгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләрне, коймаларны, чүп савытларын, балалар һәм спорт җиһазларын бозарга;

185.19. агач тамырларын кәүсәдән 1,5 м ераклыкта ачу һәм агач муентыгын җир яки төзелеш калдыклары белән каплау;

185.20. . гомуми файдаланудагы урыннарда җирлек территориясендә агач кисү вәкаләтле орган карары буенча гына, тиешле оешманы җәлеп итеп гамәлгә ашырыла, ә башка урыннарда – мондый урыннарны карап тоту, төзекләндерү һәм чистарту вәкаләтле органның язмача рөхсәте белән.

Коймалау

186. Коймаларны урнаштыру төзекләндерү өчен өстәмә элемент булып тора..

187. Коймалар түбәндәгечә аерылып тора :

1) билгеләнеше буенча (декоратив, саклау,аларның туры килүе);
2) биеклкгк буенча (түбәннәр- 1,0 м га кадәр, уртача- 1,1 - 1,7 м, биекләр - 1,8 - 3,0 м);
3) материал төре буенча (металл, агач, тимер-бетон һ.б) ;
4) күз карашы өчен сизгерлек дәрәҗәсе (үтә күренмәлеләр, тоташ);
5) стационар дәрәҗәсе буенча (даими, вакытлыча, күчмә) һ.б.

Киртәләрне проектлау гамәлдәге дәүләт стандартлары, сертификатланган әйберләр каталоглары, аларның урнашуына һәм билгеләнүенә карап индивидуаль проектлар буенча гамәлгә ашырыла

Киртәләрне проектлау аларның урнашуына һәм билгеләнүенә карап, гамәлдәге дәүләт стандартлары, сертификатланган әйберләр каталоглары, индивидуаль проектлау проектлары буенча башкарыла Киртәләрне проектлау аларның урнашуына һәм билгеләнүенә карап, гамәлдәге дәүләт стандартлары, сертификатланган әйберләр каталоглары, индивидуаль проектлау проектлары буенча башкарыла.

188. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен коймалау әлеге территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеше регламентлары нигезендә башкарылырга тиеш.

Иҗтимагый, торак, рекреацион билгеләнештәге территорияләрдә саңгырау һәм тимер-бетон коймаларны проектлау рөхсәт ителми.

Сәнәгать, махсус территорияләр киртәләре декоратив тимер-бетон панельләрдән эшләнергә мөмкин.

Коймаларның урта һәм югары төрләрен проектлаганда җир асты корылмалары белән кисешү урыннарында ремонт яки төзелеш эшләре башкарырга мөмкинлек бирә торган коймалар конструкцияләре каралган.
Агачлар интенсив җәяүлеләр хәрәкәте зонасында яки төзелеш һәм реконструкция эшләре башкару зоналарында үскән очракта, яклауның башка төрләре булмаганда, 0,9 м һәм аннан да күбрәк диаметрлы саклагыч коймалар, 0,8 м диаметрлы һәм аннан да күбрәк яшенә, агач токымнарына һәм башка характеристикаларга бәйле рәвештә саклау корылмаларын күз алдында тотарга кирәк.

Яшелчә бакчалары, шәхси торак төзелешендә туры килә торган җир кишәрлекләрен каплау 1,0 м дан алып 2,0 м га кадәр биеклектә, челтәр, рәшәткә, яки җилне үтеп чыгу (вентиляция) белән тәэмин ителсен өчен челтәр коймалары белән тоташ киртәләрне берләштерергә рөхсәт ителә.

Җирлектә индивидуаль торак төзелеше территориясендә төзелеш төзүче тарафыннан төзелә торган индивидуаль торак йорт тәрәзәләреннән (катлар санына бәйсез рәвештә) йорт биләмәләренең күрше ишегалларын күзәтү каралмаслык итеп тәэмин ителә.

Җир өсләрен ябу

189. Җир өсләрен ябуны җирлек территориясендә имин һәм уңайлы хәрәкәт итү шартлары тәэмин итә, шулай ук торак пунктта урнашкан төзелешнең архитектур йөзен формалаштыра.

Төзекләндерү максатларында түбәндәге катламнар билгеләнде:
1) каты (капиталь) капламалар - асфальтобетон, цементобетон, Табигый Таштан ясалган монолит яки җыелма капламалар;
2) табигый яки ясалма буш материаллардан ясалган йомшак (капиталь булмаган) капламалар (шул исәптән ком, вак таш, гранит чәчү, керамзит, резин ватылу), табигый хәлдә, коры катнашмаларда, кысылган яки бәйләү материаллары белән нygытылган;
3) үлән катламын әзерләүнең һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган газон катламнары;
4) катнаш өслекләр - өслекләрнең үрелмәләрен тәшкил итүче өслекләр (рәшәткә плитәсе яки газонга баткан газ рәшәткәсе яки йомшак өслек).

190. Каплау төрләрен сайлап алуны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә башкарырга кирәк:
1) каты – мөмкин булган чик йөкләнешләрне, хәрәкәтнең характерын һәм составын, проектлау вакытында гамәлдә булган янгынга каршы таләпләрне исәпкә алып;
2) йомшак – аерым территория төрләрен төзекләндергәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып (шул исәптән балалар, спорт мәйданчыклары, эт йөртү өчен мәйданчыклар, йөрү юллары);
3) иң экологик яктан газон һәм комбинация.

Каты каплау коры торышта клач коэффициенты белән тупас өслеккә ия булырга тиеш ким дигәндә 0,6, дымлы - ким дигәндә 0,4.

Кафель, метлах плиткаларын, ясалма һәм табигый таштан ясалган плитәләрне җәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә, җир өсте һәм җир асты кичүләрендә, баскычларда һәм мәйданчыкларда, керү төркемнәре баскычларында һәм мәйданчыкларында куллану рөхсәт ителми.

191. Җирлекнең гомуми кулланылыштагы территорияләрендә барлык киртәләр (ташламалар, баскычлар, пандуслар, агачлар, яктырту, мәгълүмат һәм урам техник җиһазлары), шулай ук тротуар кыры җәмәгать транспортын көтү зоналарында һәм урам аша чыгу зоналарында тактиль өслек полосалары белән аерылып тора.

Тактиль өслек киртәләргә кадәр 0,8 метрдан да ким булмаган ераклыкта, урамның кырыйлары, куркыныч участокның башы, хәрәкәт юнәлеше үзгәрү һ.б.дан башланырга тиеш. Әгәр тактиль өслектә 15 мм киңлектәге һәм тирәнлеге 6 мм дан артык булган буй буразналар булса, аларны хәрәкәт юнәлеше буенча урнаштырырга ярамый.

192. Яктылыкның башка төрләре булмаганда (шул исәптән ирекле рәшәткәләр, бордюрлар, периметраль эскәмияләр) куәттә урнашкан агачлар өчен радиуста көпшәдән кимендә 1,5 м радиуста саклагыч өслек төрләре: вак таш, галечь, газ рәшәткәләре ясала. Яклау өслеге җәяүлеләр коммуникацияләренең бер дәрәҗәдә яисә аннан югарырак катламында башкарылырга мөмкин.

193. Кулланылган каплауның колористик чишелеше формалашкан мохитнең төсле чишелешен исәпкә алырга тиеш.

Җир өсләрен бәйләү

194. Җир өслеген үзара бәйләү элементларына гадәттә төрле борт ташлары, пандуслар, баскычлар, керә.

Борт ташлары

195. Юл борт ташлары тротуар һәм машина йөрү өлеше тоташкан урында норматив артып китү белән 150 ммнан да ким булмаган күләмдә урнаштырыла , ул каплау өслеге ремонтланган очракта да сакланырга тиеш.

Автотранспорт газон белән юл тоташкан урыннарда газонга кермәсен өчен ныклырак борт ташын

кулланырга кирәк.
Җәяүлеләр коммуникацияләре газон белән тоташкан урыннарда газон дәрәҗәсеннән ким дигәндә 50 мм дан арткан 0.5 м озынлыгыннан да ким булмаган бакча борты урнаштырырыга мөмкин, ул газонны саклый һәм аны төрле чүп-чардан саклап, куллану вакытын озынайта.
Җәяүлеләр зонасы территориясендә төрле каплауның кушылуын бизәү өчен.гадәти материаллар кулланырга мөмкин (кирпеч, агач, эре ташлар, керамик борт һ.б..).

Баскычлар, пандуслар

196. Җәяүлеләр коммуникацияләре 60 тан артык промилле авышлыгында булганда баскычлар урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
Төп җәяүлеләр өчен коммуникацияләрдә сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка күпләп килү объектлары, инвалидлар һәм өлкәннәр йортларында һәм баскычларда 50 дән артык промилле авышлыклары булганда, һичшиксез, аларны пандус белән җиһазларга кирәк.
Бордюр пандусы авышлыгы 1:12 итеп кабул ителә.
Баскычларның беренче баскычларын төшкәндә һәм күтәрелгәндә, ачык төстәге төстәге сызыклар белән аерып күрсәтергә кирәк.
Аерып торучы пандус булмаганда, конструкцияләр киртәләүче бортикны кимендә 75 мм биеклектә ясарга һәм тоткычлар куярга кирәк.
Пандусның башында һәм ахырында юлның горизонталь участоклары әйләнә-тирәдәге өслекләрдән текстура һәм төс белән аерылып тора.
Баскычның ике ягында да яки пандуста да 800 - 920 мм озынлыктагы, колачлау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм ераклыктагы турыпочмаклы кисемтә каралган.

Мәйданчыклар

197. Җирлек территориясендә түбәндәге мәйданчыклар урнашкан: балаларның уеннары, өлкәннәрнең ялы, спорт белән шөгыльләнүе, чүп-чар җыючыларны урнаштыру, этләрне йөртү, автомобильләр кую урыннары.
Теркәлгән мәдәни мирас ядкарьләренең һәм махсус сакланылучы табигать территорияләренең саклау зоналары чикләрендә мәйданчыклар урнаштыру истәлекләрне саклау, табигатьтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау вәкаләтле органнары белән килештерергә тәкъдим ителә.
Йорт яны территорияләре балалар өчен уен һәм спорт мәйданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш. Мәйданчыклар төзек һәм җәрәхәтләнү куркынычсыз инвентарь белән тәэмин ителергә тиеш.

Балалар мәйданчыгы

198. Уен мәйданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым мәйданчыклар яки яшь мәнфәгатьләре буенча зоналаштырылган комплекслы уен мәйданчыклары буларак оештырыла
Балалар мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак төрләре, мәйданның газон белән парлашу элементлары, яшелләндерү, уен җиһазлары, эскәмияләр һәм чүп савытлары, яктырту җиһазлары.
Торак йортлар тәрәзәләреннән һәм җәмәгать биналарыннан мәктәпкәчә яшьтәге балалар мәйданчыклары чикләренә кадәр ара 10 м, кече һәм урта мәктәп яшендәге 20 м, комплекслы уен мәйданчыкларыннан ким түгел - 40 м, спорт-уен комплексларыннан ким түгел - 100 м.
Балалар уен мәйданчыклары контейнер мәйданчыкларыннан ким дигәндә 20 метр ераклыкта урнашкан булырга тиеш.
199. Балалар мәйданчыгында булырга тиеш:
199.1. җәй көннәрендә тигезсезлекләр ком сибелгән өслек планировкасы булырга тиеш;
199.2. даими рәвештә себерелергә һәм иртәнге вакытта дымландырырга;
199.3. буялырга, киртәләр һәм корылмалар елга кимендә бер тапкыр бучлырга тиеш, ә ремонтлауны - кирәк булган саен.
199.4. транзит җәяүлеләр хәрәкәтеннән, машина юлларыннан, борылыш мәйданчыкларыннан, кунакчыл стоянкалардан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру өчен мәйданчыклардан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлы саклау участокларыннан аерымланырга.
Травматизмны булдырмас өчен мәйданчыкта чыгыш ясаучы тамырлар яки түбән ботаклар, иске, киселгән җиһазлар калдыклары (стойкалар, фундаментлар), җир өслегендәге металл перемычкалар (кагыйдә буларак, турникларда һәм таганнарда) булу рөхсәт ителми.
Якындагы территорияләрне реконструкцияләгәндә, балалар мәйданчыклары территорияләрендә төзелеш материалларын туплау һәм эшләр алып бару рөхсәт ителми.
Яктырту җиһазлары, кагыйдә буларак, мәйданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.
Яктырту җайланмаларын 2,5 метрдан да ким булмаган биеклектә урнаштыру рөхсәт ителми.

Уен җиһазларын урнаштыру норматив куркынычсызлык параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

200. Балалар мәйданчыкларын тиешенчә карап тоту һәм аларда куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен җаваплылык күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрендә идарәче оешмаларга йөкләнә, әлеге җирлекне карап тоту өчен җаваплы башка вәкаләтле затка - башка урыннарга йөкләнә.

Спорт мәйданчыклары

201. Спорт мәйданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәре физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән

Спорт мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак яисә газ төрләре (җәйге чорда), спорт җиһазлары.

Спорт мәйданчыклары яшелләндерелә һәм челтәрле койма белән әйләндереп алына. Яшеллек мәйданчык периметры буйлап урнаштырыла, вертикаль яшелләндерү кулланырга мөмкин. Койманың биеклеге 2,5 - 3 м, мәйданчыкларның бер-берсенә тоташкан урыннарында биеклеге 1,2 м.

Спорт җиһазлары спорт, физкультура мәйданчыкларында йә махсус җиһазландырылган җәяүлеләр коммуникацияләрендә (сәламәтлек сукмакларында) рекреацияләр составында урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендәге спорт җиһазлары, травмалар алуны булдырмый торган махсус эшкәртелгән өслекле бүрәнәләрдән һәм бүрәнәләрдән ясалган (ярыклар, сколлар булмау һ.б.) булырга мөмкин.

Урнаштырганда сертификацияләнгән җиһазлар каталогларына таянып эш итәргә кирәк.

Ял мәйданчыгы

202. Торак төзелеше территориясендә тыныч ял итү һәм өлкән яшьтәге халыкның өстәл уеннары өчен билгеләнгән ял мәйданчыклары оештыру мөмкин. Ял мәйданчыгында төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә гадәттә каты өслек төрләре, мәйданчыкның газ белән тоташу элементлары, яшелләндерү, ял итү өчен эскәмияләр, эскәмияләр һәм өстәлләр, урналар (ким дигәндә һәр эскәмиядә) керә, яктырту җиһазлары керә.

Мәйданны каплауны плитә куәте рәвешендә проектларга тәкъдим ителә. Ял мәйданчыкларын һәм балалар мәйданчыкларын берләштергәндә, балалар уеннары зонасында өслекнең каты төрләрен урнаштырырга киңәш ителми.

Парклар территорияләрендә чирәмдәге ял мәйданчыклары оештырылырга мөмкин.

Эт йөртү, башка йорт хайваннарын көтү өчен мәйданчыклар (урыннар)

203. Эт йөртү мәйданчыклары вәкаләтле органнар белән билгеләнгән тәртиптә урнаштырыла.

Эт йөрү мәйданчыгы территориясендәге төзекләндерү элементлары исемлегенә төрле катлам, койма, эскәмия, чүп савыты, утильләштерү контейнеры, яктырту һәм мәгълүмат җиһазлары керә. Периметр буенча яшелләндерү тәкъдим ителә.

Эт йөртү мәйданчыклары микрорайонның һәм яшел үсентеләрсез торак районның гомуми файдалану территорияләрендә, 110 кВт көчәнешле электр тапшыру линияләре астында, беренче һәм икенче пояcларны су белән тәэмин итү чыганакларының санитар зонасыннан читтә урнашырга тиеш.

Торак билгеләнешендәге территорияләрдә урнаштырыла торган этләрне йөртү өчен мәйданчыкларның күләме 400-600 кв.м чикләрендә, башка территорияләрдә - 800 кв. м кадәр кабул ителә, килеп туган төзелеш шартларында, булган территориаль мөмкинлекләрдән чыгып, мәйданчыкларның кимүе кабул ителергә мөмкин.

Мәйданның чикләреннән торак һәм иҗтимагый биналар тәрәзәләренә кадәр ара 25 метрдан да ким булмаска тиеш, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт мәйданчыклары, ял мәйданчыклары участокларына кадәр - 40 метрдан да ким булмаска тиеш.

Мәйданчык киртәсе, кагыйдә буларак, 1,5 м биеклектәге җиңел металл сеткадан башкарыла.койма элементлары һәм секцияләре арасы, аның аскы кыры һәм җире хайванга мәйданнан китәргә яки үз җәрәхәтләрен китерергә рөхсәт итмәскә тиеш.

Мәйданчык территориясендә мәйданнан файдалану кагыйдәләре белән мәгълүмат стенды урнаштырылырга тиеш.

204. Йорт хайваннары хуҗалары үз йорт хайваннарының чүп-чарларын җыештыралар һәм утильләштерәләр.

Хайваннар хуҗалары үз хайваннарының башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмаска, шулай ук санитария нормалары буенча тирә-юньдәгеләр өчен тынычлык бирергә, хәзерге санитария һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

Мөгезле эре терлек, сарык, кәҗә, кош-корт йөртү җирлекнең торак пункты территориясе (болыннарда,

көтүлекләрдә) яки вәкаләтле орган тарафыннан торак пункт чикләрендә билгеләнгән махсус урыннарда (әгәр шундый урыннар билгеләнгән булса) хуҗаларны яки ышанычлы затларны мәҗбүри озатып йөрү гамәлгә ашырыла.

Автостоянока мәйданчыклары

Җирлек территориясендә автостоянкаларның түбәндәге төрләре урнаштырыла: федераль, республика һәм муниципаль законнар нигезендә төзелә һәм файдаланыла торган автомобильләрне кыска вакытлы һәм озак вакытлы саклау.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытка саклау участогында төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: каты өслек төрләре, өслекләрне тоташтыру элементлары, киртәләр, чүп савытлары яки кече контейнерлар, яктырту җиһазлары, мәгълүмат җиһазлары (күрсәткечләр).

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участокларына керү юллары җәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән кисешергә тиеш түгел.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытка саклау участогы аша җәяүлеләр транзит юлларын оештыру рөхсәт ителми.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы калган территориядән 3 м киңлектәге яшел үсентеләр полосасы белән изоляцияләнергә мөмкин.

Кече архитектура формалары

205. Кече архитектура формаларын урнаштыру биналарны һәм корылмаларны төзү, реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау, шулай ук төзекләндерү проектлары яки эскиз тәкъдимнәре буенча проект документациясенең «төзекләндерү» бүлеге нигезендә башкарыла.

Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификатланган әйберләр каталогларыннан файдаланырга киңәш ителә. Тарихи төзелеш зоналары, торак пунктның үзәк үзәге, авыл күп функцияле үзәкләре һәм кече архитектура формалары өчен индивидуаль проект эшләнмәләре нигезендә эшләнергә тиеш.

206. Кече архитектура формаларына төп таләпләр:

206.1. архитектура һәмандшафт тирәлеге, территорияне төзекләндерү элементлары характерына туры килү;

206.2. материалларның югары декоратив һәм оператив сыйфатлары, тышкы мохит йогынтысын исәпкә алып, аларны озак вакыт саклау;

206.3. ныклыгы, ышанычлылык, төзелеш куркынычсызлыгы.

Җәмәгать транспортын көтү павильоннары конструкциясе

207. Җәмәгать транспортын көтү павильоннары конструкцияләре яктырту, навеслар, эскәмияләр, чүп савытлары һәм гражданнар һәм оешмалар белдерүләре өчен аерым калканнар белән җиһазландырылырга тиеш. Павлильонда тукталыш исеме, номеры һәм җәмәгать транспорты маршрутлары расписаниесе күрсәтелә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

203. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

Мәгълүмати конструкцияләрне (элмә такталарны) урнаштыру, шулай ук башка график элементларны урнаштыру ТР Буа муниципаль районы Башкарма комитеты раслаган реклама конструкцияләрен (тышкы мәгълүмат чараларын) урнаштыру схемасы нигезендә башкарыла.

Җирлек территориясендә реклама конструкцияләрен урнаштыру һәм эксплуатацияләү әлеге кагыйдәләр, ТР Буа муниципаль районы Башкарма комитеты һәм ТР Буа муниципаль районы Советының башка муниципаль норматив хокукый актлары (вәкиллекле орган) белән расланган реклама конструкцияләрен урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

203.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру техник яктан яхшы һәм эстетик яктан сакланырга тиеш.

Яктылык рекламалары һәм элмә такталарын эксплуатацияләүче затлар янган газ-яктылык трубаларын һәм электролампларны алмаштыруны, ватылу (төзексезлек) барлыкка килгәннән соң өч эш көне эчендә башка җитешсезлекләрне бетерүне тәэмин итәргә тиеш. Мондый өзеклекләр (җитешсезлекләр) бетерелгәнче, шулай ук аерым реклама яки билге (хәрефләр) бозылганда, яктылык рекламасы яки билге тулысынча сүндерелә.

Тышкы мәгълүмат чаралары, учреждение такталарыннан һәм режимлы табличкалардан тыш, ТР Буа муниципаль районы Башкарма комитеты белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм тулысынча аның нигезендә урнаштырыла һәм эксплуатацияләнә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хуҗалары аларның тиешле торышын күзәтергә, аларны вакытында ремонтларга һәм тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урынын җыештырырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын реклама яки мәгълүмати хәбәр урнаштырмыйча гына урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырына зыян китерү, шулай ук тышкы реклама һәм

мәгълүмат чараларын полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән ябыштыру рөхсәт ителми.
Реклама яки мәгълүмати конструкция хуҗасы территорияне төзекләндерүне һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен өч тәүлек эчендә монтажлаганнан соң торгызырга тиеш.
Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларда төп блок булганда, төп блок белән бергә сүтелергә тиеш.
Объектларның тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә корылмаларына һәм бизәкләүләренә зыян килми, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклыгын һәм тотрыклылыгын киметү рөхсәт ителми.
Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын тиешенчә тотмау, җир участогын һәм аның тирәсендәге территорияне чистарту һәм санитар тоту өчен тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хуҗалары җаваплы.

207.1. Реклама конструкцияләренең тышкы күренешенә һәм урнашу урынына карата таләпләр җирле үзидарә органының аерым карары белән билгеләнә.

207.2. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төрләрдә булырга мөмкин:
- дивар конструкциясе;
- декоратив панно;
- консольле конструкция;
- түбә конструкциясе;
- витрина конструкциясе;
- учреждение тактасы;
- режим табличкасы;
- модульле конструкция;
- күләмле-киңлекле композиция;
- щит конструкциясе;
- әләмнәр композициясе;
- махсус конструкция.

207.3. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларына гомуми таләпләр.

207.3.1. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын проектлаштыру, ясау һәм урнаштыру төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләре, Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм алардан файдалану турындагы Россия Федерациясе законы нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

207.3.2. Тышкы мәгълүмат чаралары типовой һәм шәхси үтәлеп урнаштырылырга мөмкин.
Ике яки берничә телдән файдаланган очракта текстлар эчтәлеге һәм техник бизәлеше буенча тәңгәл килергә, төгәл һәм грамоталы үтәлергә тиеш.

207.3.3. Мәгълүмат конструкциясе иясе теләсә нинди иминлек кагыйдәләрен бозган, шулай ук мәгълүмат конструкцияләрен монтажлау һәм файдалану шартларын бозганда төзексезлекләр һәм аварияле хәлләр өчен җавап тота.

207.3.4.Тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру рөхсәт ителми.:
1) күп фатирлы торак йортлар фасадларында:
- торак биналар чикләрендә, турыдан-туры торак булмаган бина алып торган, беренче һәм икенче катлар арасында урнаштырылган конструкцияләрдән кала;
- эчендә төзелгән торак булмаган биналар чикләрендә, чыгып тору чиге 1,5 м.дан артык булмаган торак йорт габаритларында урнашкан һәм мәгълүмат конструкциясен урнаштырган зат алып торган, турыдан-туры торак булмаган бина алып торган, беренче һәм икенче катлар арасында урнаштырылган конструкцияләрдән кала;
- тәрәзә һәм ишек уемнарын, шулай ук витражларны һәм витриналарны, шул исәптән өстәп-ялгап төзелгән биналардагы, тулысынча яки өлешләп каплау төрендә, әлеге Кагыйдәләр белән каралган очраклардан кала;
- лоджийлар, балконнар кырыйларындагы конструкцияләрдә, әгәр ул ишек проекты тәкъдиме белән каралмаган булса;
2) торак булмаган бина фасадларында:
- биш каттан күбрәк биеклектәге биналарда вертикаль консоль конструкцияләр;
вертикаль тәртиптә урнашкан дивар конструкцияләр
- икенче кат тәрәзәсенең аскы дәрәҗәсеннән югары, әлеге Кагыйдәләр белән каралган очраклардан кала;
3) керү төркеменең фризларында, козырекларда:
- бер керү урыны белән бердән артык конструкция;
- яктылык әрҗәләре, фонлы конструкцияләр төрендә - бер керү урыны
булган керү төркеме фризында урнаштырылганнардан кала;
4) шундый объект проекты белән каралмаган гомуми мәйданы 400 кв. м.дан артыграк булган административ-офис, сәүдә, мәдәни-күңел ачу спорт объектларында,
5) шәхси һәм күп фатирлы торак йортлар территорияләрендә аерым торучы конструкцияләр төрендә;
6) биналардагы уемнарны, витрина пыялаларын, тәрәзәләрне, аркаларны, архитектур детальләрне һәм

декоратив-сәнгать бизәлешен, суперграфиканы тулысынча һәм яртылаш каплаучы, әлеге Кагыйдәләр белән каралган очраклардан кала;;
7) фасадның архитектур үзенчәлекләрен исәпкә алмыйча. Биналар фасадларында тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру вариантлары әлеге Кагыйдәләргә кушымталар нигезендә билгеләнә;;
8) эркерларда, колонналарда, пилястраларда, балконнарда;
9) мемориаль такталардан 2,0 м ераклыкта;
10) адреслы атрибутиканы каплый торган (урам исемнәре һәм йорт номерлары күрсәткечләре);
11) 2 каттан артык биеклектәге биналарның аулак торналарында;
12) декоратив паннодан, модульле конструкцияләрдән, шулай ук автозаправка станцияләрендә стел, калкан, витрина, консольный конструкцияләр рәвешендә банк операцияләрен гамәлгә ашыручы оешмалар өчен алмаш мәгълүмат белән;
13) “Кулланучылар хокукларын яклау турында” Федераль законның 9 статьясы үз көченә мәҗбүри булмаган мәгълүматны (оешманың фирма исеме (исеме), аның урнашкан урыны (адресы) һәм аның эш режимы турында мәгълүмат), ә атап әйткәндә, телефон, сайтлар, электрон почта адреслары номерларын, юнәлешләрен, товар һәм хезмәт күрсәтүләр исемлеген, биналарны арендалау, сату турындагы мәгълүматны, модульле конструкцияләр рәвешендәге коймага яисә бинага чыгарудан, шулай ук калкан һәм витрин конструкцияләр номерларыннан тыш, күрсәтүне күрсәттеләр;
14) текстлы мәгълүматтан башка сурәтләр генә булган;
15) фасадның архитектур фоны белән төсләре буенча туры килмәүчеләр;
16) яктыртуның ачык ысулын кулланып;
17) флаглы композицияләрдән тыш, тукыма материаллар әзерләүдә кулланылган, шулай ук озынлыгы 6,0 м дан артык булган яктылык тартмалары рәвешендәге көйләнгән конструкцияләрне;
18) Мәгълүмати конструкциянең бер төрен кулланып, мәгълүматны кабатлый торган мәгълүмат, моңа түбәндәгеләр керми:
- Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы законнар таләпләрен үтәү нигезендә башкарылган мәгълүмат;
- берничә урам киселешендә яисә ике урам арасындагы территориядә урнашкан бинаның һәр фасадында урнаштырылган мәгълүмат;
- автозаправка станцияләре фасадларында урнаштырыла торган мәгълүмат;
19) кабартылган конструкцияләр, штендерлар рәвешендә;
20) түбәнең (парапетның, фризның) өске ноктасыннан югарырак төзелгән-кушып төзелгән биналар (тамбурларны да кертеп).
Тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының аерым төрләренә таләпләр.

207.3.5. Дивар конструкцияләре –диварларның тышкы өслегендә, фризлар, козырекларда, фронтоннардагы биналарда, керү яки тәрәзә (витриналар) өстендәге стационар булмаган сәүдә объектларында, диварлар өслегеннән 0,2 м ераклыктагы тәрәзәләр арасында, фон яисә фонсыз конструкция рәвешендә, яктылык тартмасы рәвешендә урнаштырыла, ул каркастан, текст мәгълүматы булган мәгълүмат кырыннан, декоратив элементлардан, билгеләрдән, беркетү элементларыннан яисә стена өслегенә төшерелгән сурәтләрдән тора.

Дивар конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:
1) бинаның катлары тәрәзәләре, стационар булмаган сәүдә объекты арасында биеклектән 2/3 артык биеклектә;
2) бинаның катлары тәрәзәләре, стационар булмаган сәүдә объекты арасында арка тәрәзәләре биеклектән 1/2 артык биеклектә;
3) текстлы мәгълүматның биеклеге фриз биеклегеннән 2/3 артык (шул исәптән төзелгән-кушып төзелгән биналар);
4) бер катлы биналарда (шул исәптән төзелгән-кушып төзелгән биналарда) фризның биеклеге яисә биеклеге, керү төркемнәре, ут тартмалары, фризда урнаштырыла торган фонлы конструкцияләр рәвешендәге стационар булмаган сәүдә объектлары;
5) стационар булмаган сәүдә объекты бинасының фронтон биеклегеннән 1/2 артык биеклеге,;
6) козырегында 0,5 м дан артык биеклектә;
7) фасад озынлыгының 70%тан артыграгын;
8) 0,5 м биеклектәге беренче кат чикләрендә, проемалар һәм биеклек арасында 1,5 м дан артык, почмак участокларында 50% тан артык простенка озынлыгы;
9) мәгълүматны башка телләрдә кулланганда, әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән конструкциянең озынлыгы 50%тан артыгракка арттырылган озынлык;
10) төрле телләрдә язуларның тиңдәшсез зурлыкларын һәм шрифтларын кулланып;
11) беренче, цоколь яисә подвал катларының тышкы стеналарын өслектә урнаштырганда җир өсте дәрәҗәсеннән түбәнге кырыйга кадәр 0,6 м түбәнрәк;
12) уелмалар булган очракта, тоташ пыялалану, фриз, фронтон булмаган очракта икенче каттан югарырак, моңа конструкцияне урнаштыру күздә тотыла торган тәрәзә уемының биеклеге ике биеклектән арткан

очраклар керми;
13) икенче каттан югарырак тоташ пыялалауда урнашканда бер конструкция күләмендә;
14) әлеге Кагыйдәләрдә каралган очраклардан тыш, бер-берсе өстендәге фонлы конструкцияләр һәм яктылык тартмалары рәвешендә;
15) өслеге бинаның параллель булмаган стенасы, стационар булмаган сәүдә объекты, керү төркеме, козыреклары урнашкан фризда фон конструкцияләре һәм яктылык тартмалары рәвешендә;
16) бинада, стационар булмаган сәүдә объектында фонның төрле төстәге конструкцияләреннән файдаланып;
17) беренче каттагы яисә беренче каттагы проемалар арасында урнашканда фон конструкцияләре һәм яктылык тартмалары рәвешендә;
18) алыштырыла торган мәгълүат белән;
19) бинаның фасадларында стенага турыдан-туры ясалган сурәт белән, алар дивар конструкцияләрнең башка төрләрен куллануны күздә тота;
20) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып;
21) әлеге бинада конструкцияне фаразланган урнаштыру урыны өстендә урнаштырылган түбә конструкциясе булганда, фронтонда, югары каттагы фризында, рөхсәткә (килештерүгә) ярашлы рәвештә билгеләнгән, гамәлдә булу срогы тәмамланган, моңа бердәм мәгълүмати эчтәлекле түбә конструкциясе белән берләштерелгән түбә конструкциясеннән тыш (бер эшчәнлек турында гомуми мәгълүмат);
22) түбә яссылыгын бина стенасыннан, карниз дәрәҗәсеннән алып скат түбә очына кадәр кимендә 3,0 м биеклектә стационар булмаган сәүдә объектыннан югарырак;
23) бер конструкция күләмендә түбә яссылыгын бинаның диварыннан, стационар булмаган сәүдә объектыннан аеручы карниз дәрәҗәсеннән югарырак.

207.3.6. Декоратив панно - аерым торучы сәүдә-офис, мәдәни-күңел ачу, җитештерү, склад һәм спорт корылмалары фасадларында гына урнаштырыла торган мәгълүмат конструкциясе гомуми мәйданы 1500 кв. метрдан артык.

Әлеге конструкциянең мәгълүмати кыры ныклы яки тукыма нигезендә башкарылырга тиеш, мәгълүмати кыр һәм каркасның тоташу урыннары яшерелергә һәм декоратив бизәлгән кырыйларга (шул исәптән багет, сәнгать декоры элементларына) ия булырга тиеш.

Декоратив панноларны урнаштыру рөхсәт ителми:
1) беренче кат дәрәҗәсеннән түбәнрәк;
2) ишек һәм тәрәзә уемнары арасында, витриналардан тыш;
3) эчке яктылыксыз баннер тукыма кулланып;
4) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын кулланып.

207.3.7. Консоль конструкция - бинаның фасады яссылыгына туры почмак белән билгеләнгән мәгълүмати конструкция, стационар булмаган сәүдә объекты локальләштерелгән, почмак кишәрлекләрдә, кече конструкцияләр рәвешендәге диварның композицион тышкы өслеге буенча.

Консоль конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:
1) биеклеге һәм озынлыгы 1,0 м дан артыграк;
2) фасад өстеннән 0,2 м дан артыграк ераклыкта;
3) бер-берсеннән 10 м ераклыкта;
4) фасад читеннән 0,2 м ераклыкта һәм конструкциянең аскы кырыена кадәр җир дәрәҗәсеннән 2,5 м дан кимрәк булса;
5) бинага керү урыннарында;
6) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын кулланып, банк операцияләрен гамәлгә ашыручы оешмалар өчен консольный конструкцияләрдән тыш.

207.3.8. Түбә конструкциясе - әлеге бинаның гомуми мәйданының 100% ын алып торган оешма тарафыннан яссы түбәнең (парапетның) өске тамгасыннан яисә бинаның скат түбәсенең, стационар булмаган сәүдә объектының өске ноктасыннан (очыннан) тулысынча югарырак торучы яктылык хәрефләре һәм символлары (логотиплар, цифрлар, билгеләр, нәфис элементлар) рәвешендәге күләмле мәгълүмати конструкция:

Түбә конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:
1) текстлы мәгълүматның биеклеге:
- бер катлы биналар, стационар булмаган сәүдә объектлары өчен 0,5 м дан артык;
- 2,0 м артык - 2 - 5 катлы биналар өчен;
- 2,5 м дан артык - 6 - 9 катлы биналар өчен;
- 10 - 15 катлы бина өчен 3,0 метрдан артык;
- 4,0 м дан артык - 16 һәм аннан да күбрәк катлы биналар өчен;
- биеклеккә карата чикләүләрсез - төзелеш мәйданы 15 мең кв. метрдан артык булган эре сәүдә үзәкләре биналары өчен;
2)озынлыгы:
- алар урнаштырылган фасадның туры төгәлләнү озынлыгының 1/2 өлешеннән күбрәге;

- фасадның йомгаклау өлеше (парапет) биеклеге ишелеп төшкәндә төгәлләнү фрагменты озынлыгының 2/3 еннән артыгы;
3) күпфатирлы торак йортларда;
4) Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы законнар таләпләре нигезендә башкарылган мәгълүматны кабатлый торган конструкцияләрдән тыш, бинада, стационар булмаган сәүдә объектында бердән артык;
5) әлеге бинада гамәле тәмамланмаган рөхсәт нигезендә билгеләнгән рөхсәт булганда, реклама конструкциясе түбә җайланмасы рәвешендә;
6) әлеге бинада рөхсәткә (килештерүгә) ярашлы рәвештә билгеләнгән булса, аның гамәлдә булу срогы тәмамланмаган, фронтонда, югары каттагы фризында көйләнгән конструкция, түбә конструкциясе белән берләштерелгән бердәм мәгълүмат эчтәлеге (бер эшчәнлек турында гомуми мәгълүмат);
7) алмаштырыла торган мәгълүмат белән;
8) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып;
9) текстлы мәгълүматның биеклеге 1/3 тән артык өстәмә символларның (логотипларның, саннарның, билгеләрнең, сәнгать элементларының) биеклеге.

207.3.9. Витрина конструкциясе - Бинада урнашкан фонлы конструкция яки яктылык тартмасы рәвешендәге мәгълүмат конструкциясе, витринаның эчке ягыннан стационар булмаган сәүдә объекты, тәрәзә уемы, ул каркастан, декоратив-бизәлешле бизәлешле мәгълүмат кыры, асылма элементлар булган мәгълүмат кыры, тәрәзә уелмасы мәйданыннан 1/4тән артмаган элементлар (витринаның биеклеге һәм озынлыгы буенча витринаны пыялалау күләменең яртысы).

Витрина конструкциясе урнаштыру рөхсәт ителми:
1) мәйданы 2,0 кв. м булган тәрәзә уемында;
2) витринаның пыялалануыннан алып витрин конструкциягә кадәр ара ераклыгында урын ягыннан 0,15 м дан кимрәк;
3) тәрәзә бүленешен исәпкә алмыйча;
4) витрин пыяласы өслегенең бизәкләре һәм декоратив пленкалары рәвешендә;
5) яктылык тартмалары витринасына пыяла кую юлы белән;
6) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып;
7) витрин конструкцияләр арасында 1,5 м дан кимрәк ераклыкта.

207.3.10. Учреждение тактасы, режим табличкасы – кулланучылар игътибарына җиткерү өчен билгеләнгән мәгълүмат конструкцияләре, аның күрсәтмәсе «Кулланучылар хокукларын яклау турында» Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәҗбүри булган мәгълүматны, оештыру-хокукый рәвешенә, индивидуаль эшкуарга бәйсез рәвештә оешманың фирма исеме (исеме), аларның урнашу урыны (адресы) һәм бинада урнаштырыла торган эш режимы, стационар булмаган сәүдә объекты яисә койма, уң яктан һәм (яисә) сул яктан керү урыныннан йә керү төркемнәрен ябыштыру (режимлы табличка) турында.

Учреждение тактасында урнаштырыла торган мәгълүмат кулланучыларга Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә дә җиткерелергә тиеш.

Учреждение тактасын, режим тактасын урнаштыру рөхсәт ителми:
1) 0,6 м озынлыгында һәм 0,8 м биеклектә (учреждение тактасы);
2) 0,4 м озынлыгында һәм биеклеге 0,6 м дан артык (режимлы табличка);
3) 0,3 м озынлыгында һәм 0,2 м дан артык биеклектә (трафарет матбугатын ясау ысулы белән керү төркемнәрен пыялалауга урнаштырыла торган режимлы табличка);
4) оештыру-хокукый рәвешенә бәйсез рәвештә бер оешма өчен икедән артык, бер бинада бер шәхси эшкуар, стационар булмаган сәүдә объекты, киртә;
5) конструкция әзерләнгән материал буенча тиңдәшсез зурлыгы буенча аерылып торучылар;
6) трафарет мөһере ясау ысулы белән башкарылган керү төркемнәрен (ишекләрне) пыялалауда бердән артык;
7) , коймадагы вывескалардан тыш, яктырткычлар кулланып;
8) фонсыз конструкцияләр рәвешендә;
9) керү юлының бер ягыннан икедән артык;
10) чикләү секциясеннән читтә;
11) төзелеш, үтә күренмәле киртәләрдә, баскычларның, балконнарның, көймәләрнең коймаларында;
12) җәмәгать туклануы стационар предприятиеләре каршындагы сезонлы кафеларның киртәләү конструкцияләрендә;
13) киртәләү дәрәҗәсеннән югарырак;
14) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын кулланып.

207.3.11. Модуль конструкциясе - бу - оештыру-хокукый рәвешенә бәйсез рәвештә, берничә оешма, шәхси эшмәкәрләр, бердәм блокка берләштерелгән модульләр рәвешендә урнашкан бер бинада яки ул урнашкан җир кишәрлегендә урнашкан шундый бина яки шундый җир кишәрлеге белән чиктәш җирдә урнашкан, бина яисә аңа парковка урыннары оештыру өчен бирелгән җир кишәрлеге белән чиктәш җирдә урнашкан шундый бина яки җир кишәрлеге белән чиктәш

җирдә урнаштырылган элмә такталарның бер төре.
Модуль конструкция түбәндәге рәвештә урнаштырылырга мөмкин:
- декоратив панно;
- консоль конструкцияләре;
- элмә такталар, режим табличкалары, керү урыннарындагы пыялалардан тыш:
-эре форматлы стелалар.
Әлеге пунктта каралган үзенчәлекләрне үтәгәндә, тиешле мәгълүмати конструкция өчен билгеләнгән таләпләр модульле конструкцияләргә кагыла.
Модульле конструкцияләр урнаштыру рөхсәт ителми :
1) биеклеге 6,0 м дан артык һәм 2,0 м дан ким (консоль структурасы);
2) биш каттан артык биналарда (консоль структурасы);
3) күпфатирлы торак йортларның фасадларында, урнаштырылган-өстәлгән биналардан кала (консоль конструкциясе);
4) модульле элементларның мәгълүмат кыры һәм бер блокта һәм бер бинада яктырту ысулларының төрле материалларын кулланып;
5) бер структурада өч модульле элементтан кимрәк;
6) декоратив панель формасында модульле структура булганда консоль;
7) модульле Кашка структурасы булганда декоратив панель формасында;
8) бер бинада бер структура формасында ике блоктан артык;
9) биеклеге һәм озынлыгы 1,5 м дан артык (учреждение тактасы, режим такта);
10) озынлыгы 2/3 нче озынлыгы простенка, анда урнашкан (гамәлгә кую тактасы, режимная планшеты);
11) керү юлының бер ягыннан бердән артык (учреждение тактасы, режим тактасы).

207.3.12. Стела - оешманың фирма исеме, товарлар турында кыскача мәгълүматны үз эченә алган фундаменттан, нейтраль төсләр (соры, беж, графит, кара, коңгырт һ. б.) фундаментыннан (6,0 м дан артык түгел) яки эре (6,0 м дан артык) формат күләмле-киңлек, индивидуаль үтәлештә кече (6,0 м дан артык) мәгълүмат конструкциясе хезмәтләре (исем, логотип).

Стелалар урнаштыру тыела:
1) оешманың, индивидуаль эшкуарның бинасы һәм урнашкан урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән җир кишәрлеге булган милекчесенә, хуҗасына, кулланучыга караган җир кишәрлеге чикләрендә;
2) фундаментны декоратив бизәлешеннән башка күмеп китүнең техник мөмкинлеге булмаган очракларда;
3) бер җир кишәрлеге чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып башкарылган территорияне төзекләндерү буенча проект карары белән нигезләмичә, бер җир кишәрлеге чикләрендә берәр аерым урнаштырылган мәгълүмат конструкциясе булганда;
4) мондый объект проектында каралмаган җир кишәрлеге чикләрендә бердән артыграк йә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;
5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыльләнүче җир кишәрлеге чикләрендә;
6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;
7) тротуарларда һәм җәяүлеләр өчен юллар, юл йөрү юлларында, машина кую һәм машина кую урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;
8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;
9) агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта томаланган фундаментка ия;
10) профнастил, тукыма материаллар әзерләгәндә файдаланып;
11) мәгълүмати өслекләрне алмаштырылган сурәтле, шулай ук медиа-экраннар белән берләштерелгән кече форматта урнаштыру;
12) мәгълүмати кырда фоторәсем белән;
13) автомобильләргә ягулык салу станцияләреннән тыш, гомуми мәйданы 5000,0 кв. метрдан кимрәк булган биналар өчен эре форматта;
14) мәгълүматны тапшыруның динамик ысулын кулланып, медиа-экраннардан тыш, ягулыкка бәяләр турында мәгълүмат булган автозаправка станцияләренең стелы

207.3.13. Щит конструкциясе - аның биеклеге 4,0 м дан артмаган эчке яки тышкы яктыртылган аерым мәгълүмати корылма, ул фундаменттан, каркастан, декоратив элементлардан, катгый нигездә 6,0 кв.м дан артмаган мәгълүмати кырдан тора.

Щитлы конструкцияләрне урнаштыру рөхсәт ителми:
1) оешманың, индивидуаль эшкуарның бинасы һәм урнашкан урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән җир кишәрлеге булган милекчесенә, хуҗасына, кулланучыга караган җир кишәрлеге чикләрендә;
2) фундаментны декоратив бизәлешеннән башка күмеп китүнең техник мөмкинлеге булмаган очракларда;
3) бер җир кишәрлеге чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып башкарылган территорияне төзекләндерү буенча проект карары белән нигезләмичә, бер җир кишәрлеге чикләрендә берәр аерым урнаштырылган мәгълүмат конструкциясе булганда;

4) мондый объект проектында каралмаган җир кишәрлеге чикләрендә бердән артыграк йә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;
5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыльләнүче җир кишәрлеге чикләрендә;
6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;
7) тротуарларда һәм җәяүлеләр өчен юллар, юл йөрү юлларында, машина кую һәм машина кую урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;
8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;
9) агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта томаланган фундаментка ия;
10) профнастил, тукыма материаллар әзерләгәндә файдаланып;
11) мәгълүмат конструкциясен декоратив-сәнгать бизәлешеннән башка;
12) гомуми файдаланудагы территориянең чикләрен билгеләүче кызыл сызыклы җир кишәрлеге чигеннән 6,0 м ераклыкта;
13) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын кулланып.

207.3.14. Флаг композициясе - нигезләрдән, бер яки берничә флагштоктан һәм йомшак тукымадан (мәгълүмати кырлардан) торган аерым мәгълүмати конструкция.

Флаг композицияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:
1) оешманың, индивидуаль эшкуарның бинасы һәм урнашкан урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән җир кишәрлеге булган милекчесенә, хуҗасына, кулланучыга караган җир кишәрлеге чикләрендә;
2) фундаментны декоратив бизәлешеннән башка күмеп китүнең техник мөмкинлеге булмаган очракларда;
3) бер җир кишәрлеге чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып башкарылган территорияне төзекләндерү буенча проект карары белән нигезләмичә, бер җир кишәрлеге чикләрендә берәр аерым урнаштырылган мәгълүмат конструкциясе булганда;
4) мондый объект проектында каралмаган җир кишәрлеге чикләрендә бердән артыграк йә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;
5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыльләнүче җир кишәрлеге чикләрендә;
6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;
7) тротуарларда һәм җәяүлеләр өчен юллар, юл йөрү юлларында, машина кую һәм машина кую урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;
8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;
9) агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта томаланган фундаментка ия;
10) киңлеге буенча флагштоклар арасыннан зуррак булган мәгълүмати кыр габаритлары белән.

207.3.15. Махсус конструкция - халыкны яклау һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү өлкәсендә социаль әһәмияткә ия мәгълүмат турында халыкка хәбәр итү, шулай ук нейтраль төстәге фундаменттан, материал белән тышланган рамкадан, электрон экран рәвешендәге мәгълүмат кырыннан торган, эре сәүдә һәм җир кишәрлекләрендә урнаштырыла торган видеоязмаларны күрсәтергә мөмкинлек бирүче спорт -, мәдәни-массакүләм чаралар турында мәгълүмат бирү өчен билгеләнгән аерым торучы мәгълүмати конструкция. 3 гектардан артык җир кишәрлеге булган спорт -, мәдәни-күңел ачу комплекслары.

Махсус конструкцияләр урнаштыру рөхсәт ителми:
1) оешманың, индивидуаль эшкуарның бинасы һәм урнашкан урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән җир кишәрлеге булган милекчесенә, хуҗасына, кулланучыга караган җир кишәрлеге чикләрендә;
2) фундаментны декоратив бизәлешеннән башка күмеп китүнең техник мөмкинлеге булмаган очракларда;
3) бер җир кишәрлеге чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып башкарылган территорияне төзекләндерү буенча проект карары белән нигезләмичә, бер җир кишәрлеге чикләрендә берәр аерым урнаштырылган мәгълүмат конструкциясе булганда;
4) мондый объект проектында каралмаган җир кишәрлеге чикләрендә бердән артыграк йә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;
5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыльләнүче җир кишәрлеге чикләрендә;
6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;
7) тротуарларда һәм җәяүлеләр өчен юлларда, юлларда, машина кую һәм машина кую урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;
8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;
9) агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта тирәнтен фундаментка ия булганнар;
10) ясаганда профнастилдан, тукыма материаллардан файдаланып.

199.6. Биналарның архитектур элементларын каплый торган билге һәм реклама (мәсәлән: тәрәзә уемнары, колонналар, бизәк һәм башкалар) биналарда урнаштыру тыела. Аслы элмә такталарны төзелеш елы 1953

яки аннан алда булган архитектура һәйкәлләренә һәм биналарга урнаштыру тыела. Рекламаны биналарның тоташ фасадларында (брандмауэраларда) 4тән дә артмаган санда урнаштырырга рөхсәт ителә.
Мәдәни мирас объектлары статусы булган биналарда күрсәткечләр саклау йөкләмәләре таләпләре нигезендә урнаштырыла һәм файдаланыла.
Реестрга, шулай ук аларның территорияләрендә, истәлекле урыннар территорияләрендә кертелгән мәдәни мирас объектларында (тарих һәм мәдәният ядкарьләрендә) тышкы реклама тарату «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарьләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль законның 35.1 статьясы (2017 елның 29 июлендәге редакция) «Реклама турында» 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы (29.07.2017 ел) нигезендә чикләнә.
199.7. Бинаның беренче һәм икенче катлары арасындагы күрсәткечләр уртача линия буенча югарылыгы 60 см дан артмаган зурлыктагы хәрефләр белән тигезләнгән була. Архитектура һәйкәлләрендә төсләре тыйнак булган элмә такталар (шул исәптән материалларның табигый төсләре: металл, таш, агач) урнаштырыла. Сәүдә комплексларында элмә такталар урнаштыру һәм конструкцияләү вәкаләтле органның һәм җирле үзидарәнең башка компетентлы органнарының әлеге Кагыйдәләре һәм башка норматив хокукый актлары нигезендә билгеләнә.
199.8. Реклама конструкцияләрен җиһазлардан аерым, мәдәни һәм спорт объектлары конструкцияләреннән, шулай ук афиш тумбаларыннан тыш урнаштыру тыела.
Зур форматлы реклама конструкцияләре (билбордлар, супер сайтлар һәм башкалар) торак, иҗтимагый һәм офис биналарыннан ким дигәндә 100 метр ераклыкта урнашкан.
199.9. Җирлек территориясендә реклама конструкцияләрен һәм тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү Буа муниципаль районы территориясендә тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыруны регламентлаучы Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы Советының башка муниципаль норматив хокукый актлары белән расланган әлеге Кагыйдәләр, реклама конструкцияләрен урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла. Бу Кагыйдәләр нигезләмәләре Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы Башкарма комитеты һәм Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы территориясендә тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыруны регламентлаучы Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы Башкарма комитеты һәм Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы Советының башка муниципаль норматив хокукый актлары белән расланган реклама конструкцияләрен урнаштыру схемасына каршы килсә, Буа муниципаль районы Башкарма комитеты һәм Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы Советы муниципаль норматив хокукый актлары кулланыла.

Гражданнарны игълан итү өчен җайланмалар, мәдәни һәм спорт чараларын афиша

208. Мәдәни һәм спорт чараларына белдерүләр, афишалар бары тик махсус тумбаларда, щитларда һәм стендларда гына урнаштырыла. Аз форматлы яфрак өчен тамаша чараларының афишасы вакытлыча төзелеш коймаларына өстәмә урнаштыру мөмкин.

Реклама стендлары аерым торучы объектлар яки биналарда яки корылмаларда такталар рәвешендә урнаштырылырга мөмкин.
Бу чараларны оештыручылар таныган игъланнар, мәдәни һәм спорт чараларының афишасы, чаралар тәмамланганнан соң биш календарь көн эчендә мәгълүматларны, афишаларны җыярга тиеш.
Белдерүләрне һәм афишаларны электр тапшыру баганаларыннан, элемтә линияләре баганаларыннан, башка инженер-коммуналь объектлардан файдаланучы оешмалар чистарта. Игъланнарны һәм афишаларны биналарның, коймаларның һәм башка корылмаларның нигезләреннән, стеналарыннан чистарталар, милекчеләр һәм мондый объектларның башка хокук ияләре башкара.

VI. Коммуникацияләрне төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә җир эшләрен башкаруга төп таләпләр

209. Туфракны ачу яки юл өслекләрен ачу (җир асты коммуникацияләрен салу, реконструкцияләү яки ремонтлау, субай һәм шпунт кертү, электр тапшыру линияләрен, элемтәләрне, яктырту баганаларын урнаштыру (алыштыру), грунтны планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вакытында эшләр һәм башка эшләр) белән бәйле эшләр бары тик язма рөхсәт (җир эшләре җитештерүгә ордер) булганда гына башкарыла.расланган административ регламентта каралган тәртиптә Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы башкарма комитеты тарафыннан бирелә. Җирлекнең торак пункты территориясен төзекләндерү белән бәйле Җир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм үткәрү тәртибе, җир эшләрен башкаруга ордер ясау һәм алу җирле үзидарә органнарының хокукый актларының билгеләнгән таләпләре нигезендә башкарыла.

210. Яшел үсентеләрне сүтү яки күчерү кирәк булганда, билгеләнгән тәртиптә вәкаләтле орган

рөхсәтен рәсмиләштерергә һәм яшел үсентеләрне сүтү яки күчереп утыртуны башкарырга кирәк.

211. Торак пункт юллары буенча хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән рөхсәт нигезендә, ике яктан да мәгълүмат щитын мәҗбүри урнаштыру нигезендә башкарыла, анда заказчылар һәм эш җитештерүчеләр турында барлык кирәкле белешмәләр, эш сроклары, мөмкин булган маршрутлар бар. Күрсәтелгән калканның формасы һәм эчтәлеге рөхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

212. Коммуникацияләрне төзү, ремонтлау, реконструкцияләү вакытында срогы чыккан ордерлар буенча җир эшләре үз белдекле белән таныла.

VII. Уңайлы мохит өчен махсус таләпләр

213. Торак мохитен, урамнарны һәм юлларны, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын проектлаштырганда өлкәннәр һәм инвалидлар өчен торак пунктлар тирәлеген һәркем файдалана алырлык итеп тәэмин итү, әлеге объектларны картлар һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итү тәкъдим ителә.

Яңа төзелеш вакытында заказчы тарафыннан расланган проект документлары нигезендә техник чараларны һәм җиһазларны проектлау, төзү, урнаштыру тәкъдим ителә.

VIII. Гражданнарның һәм юридик затларның якындагы территорияләрне һәм йорт яны территорияләрен төзекләндерүдә катнашу тәртибе

214. Җирлек территорияләренең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне җирлек территориясен пычратудан саклау һәм саклау чараларын тормышка ашыру, җыештыру (чистарту) һәм тиешле тәртиптә тоту максатыннан, якын-тирә территорияләрне һәм йорт яны территорияләрен хуҗалык итүче субъектларга һәм физик затларга беркетелә.

215. Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый формасына карамастан, якын-тирә территорияләр һәм йорт яны территорияләре беркетелгән, әгәр законда яисә килешүдә башкача каралмаган булса, мондый территорияләрне җыештыру, чистарту һәм санитар тоту буенча эшләр башкарырга хокуклы:

215.1. . идарәче оешмалар - күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук төп фасад ягыннан 10 м радиустагы күпфатирлы йорт каршындагы җир кишәрлеге, икенче яктан - 10 м радиуста, яисә урамның юл йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.2. социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территория, шулай ук учреждение территориясе каршындагы җир кишәрлеге 10 м радиустагы төп фасад ягыннан, икенче яктан - 10 м радиуста, яисә урамның юл йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.3. күпфатирлы торак йортларда урнаштырылган торак булмаган биналарны файдаланучы затлар якындагы территорияне озынлыкка – биналарның бөтен озынлыгына, киңлегенә – 10 метр ераклыкта яки юл буенда урнашкан очракта (объект юл буенда урнашкан очракта), идарәче оешма белән килешү булмаган очракта җыештыралар;

215.4. сәнәгать предприятиеләре һәм барлык милек рәвешләрендәге оешмалар - аларга килү юллары, тротуарлар, карта-схемалар буенча коймалар һәм территорияләр, санитария-саклау зоналары. Предприятиеләрнең санитар-сак зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре нигезендә билгеләнә

215.5. төзүче-барлык яклардан 50 м радиуста төзелеш мәйданнары янындагы территорияләр, шул исәптән аларга килү юллары;

215.6. торак йортлар – бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территория хуҗалары (җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм йорт биләмәсе периметры буенча барлык яклардан 10 м ераклыкта, яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта)якын-тирә территория;

215.7. стационар булмаган объектлар (лотоклар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар хуҗалары-җир кишәрлеге объектын урнаштыру өчен бирелгән территория һәм урамның тышкы чикләреннән 10 м ераклыкта, яисә юл буенда урнашкан очракта)тирә-юнь территориясе;

215.8. базарларның идарәче компанияләре, сәүдә һәм җәмәгать туклануы оешмалары (рестораннар, кафелар, кибетләр), базарлар - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр һәм аның тирәсендәге территория 50 м радиуста участок чикләреннән яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.9. башка биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокук ияләре - бирелгән җир кишәрлегенең периметры, корылмасы яки чикләре буенча һәм аның янындагы территория радиусында 10 м участок (биналар, корылмалар) чикләреннән алып урамның йөрү өлешенә кадәр

(объект юл буенда урнашкан очракта);

215.10. автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка җир кишәрлекләрендә урнашкан заправка станцияләре - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм аның янәшәсендәге территория 50 м радиуста участок чикләреннән барлык яклардан яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.11. гараж кооперативлары - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр, участок чикләреннән 50 м ераклыкта яки урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта)радиус янындагы территория;

215.12. гражданнарның бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача коммерцияле булмаган берләшмәләре-бирелгән җир кишәрлеге территориясе һәм аның янындагы территория 10 м. радиуста участок чикләреннән барлык яклардан яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.13. җирләү урыннары – бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә һәм аның янындагы территория радиуста 10 м участок чикләреннән барлык яклардан, яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.14. гомуми файдаланудагы территорияләр – вазыйфалар вәкаләтле органга йөкләнә;

215.15. җир кишәрлекләре – бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр (җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм аның янәшәсендәге территория барлык яктан җир кишәрлегенең тышкы чигеннән 10 м ераклыкта, яисә урамның юл йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

215.16. автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау тукталышлары хуҗалары-бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм аның янындагы территория барлык яктан җир кишәрлегенең тышкы чигеннән 10 м ераклыкта, яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта).

Якындагы һәм йорт яны территорияләре объектта, һәр территориягә карата карта-схемалар нигезендә билгеләнә.

Физик һәм юридик затларга, аларның янәшәсендәге һәм йорт яны территорияләренең оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә, аларны чистарту, чистарту һәм санитар тоту буенча эшләр башкарырга хокуклы булу түбәндәге тәртиптә гамәлгә ашырыла:

1) вәкаләтле орган, кагыйдәләр үз көченә кергән көннән алып, бер календарь айдан да соңга калмыйча, үз ягыннан мондый территорияләрнең урнашу урыннары, чикләре, ераклыклары, аларда төзекләндерү элементлары, беркетелгән зат булган карта-схемаларны эшли һәм килештерә, һәм вәкаләтле орган бинасында кызыксынган затлар өчен мондый карта-схемаларның күргәзмәсен оештыра. вәкаләтле орган тарафыннан карта схемаларын эшләү һәм килештергәннән соң бер айдан да азрак;

2) вәкаләтле орган, якын-тирә территорияләрнең һәм йорт яны территорияләренең карта-схемаларын эшләп бетерү һәм килештерү белән беррәттән, Буа район газетасында «Байрак» («Ялав», «Знамя») бастырып чыгара һәм «Интернет» мәгълүмат-коммуникация челтәрендә үзенең рәсми сайтында тирә-юнь территорияләренең һәм йорт яны территорияләренең карта-схемалары күргәзмәсен үткәрү турында хәбәр урнаштыра, күрсәтмә бирә күргәзмәнең үткәрү вакыты, вакыты һәм урыны;

3) якын-тирә территорияләрне һәм йорт яны территорияләрен беркетү гамәлгә ашырыла торган затлар карта-схемалар белән килешә, теләсә кайсы кызыксынган затлар күргәзмәләрдә катнаша, анда карта-схемаларның расланган күчермәсе тапшырыла, үз фикерләрен, кисәтүләрен язмача тапшыра, тәкъдимнәр кертә;

4) вәкаләтле орган карта-схемалар күргәзмәсен үткәрү турындагы хәбәрне бастырып чыгару һәм урнаштыру белән бер үк вакытта җирле үзидарә органнары һәм дәүләт органнары хезмәткәрләре, тиешле юнәлешләр белгечләре, комиссия әгъзалары катнашында үткәрелә торган комиссия әгъзалары булган 5 кешедән ким булмаган мәсьәләләрне хәл итү буенча комиссия төзи, карарлар рәсмиләштерелә беркетмәләр;

5) якын-тирә территорияләрнең һәм йорт яны территорияләренең карта - схемалары күргәзмәне үткәрү чоры тәмамланганнан соң ун календарь көне үткәннән соң (кызыксынган затларның катнашуына карамастан), ә каршылыклар һәм искәрмәләр бирелгән булса, комиссия әгъзалары һәм кызыксынган зат тарафыннан килеп туган мәсьәләләрне җайга салу беркетмәсе имзаланган вакыттан бирле килешенгән булып санала.

Яклар тарафыннан килештерелгән карта-схемаларга вәкаләтле орган тарафыннан кызыксынган затлар мөрәҗәгать иткән мизгелдән бер ай эчендә, әмма бер ел үткәннән соң гына, карта-схемалар килешенгән көннән башлап, карта-схемалар нигезендә, әгәр карта-схемалар эшләгәндә хаталар җибәрелсә яки якларның үз килешүләрен (килештерүләрен) гамәлгә ашыруга комачаулый торган башка шартлар булса, үзгәрешләр кертелергә мөмкин.территорияләргә мөнәсәбәте.

Әлеге кагыйдәләр үз көченә кергәннән соң, гражданнарга һәм юридик затларга җирле үзидарә органнары тарафыннан элек муниципаль милеккә караган (караган) биналар, корылмалар һәм җир кишәрлекләренә хокукларның оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә тапшырылганнан соң, шулай ук милек хокуклары шундый мөлкәткә күчкәндә тиешле килешүләрдә яңа хокук ияләренә вазыйфаларны беркетүче нигезләмәләр чагылдырыла. якын-тирә территорияләрне һәм йорт яны территорияләрен

җыештыру, чистарту һәм санитар тәртиптә тоту, шуңа бәйле рәвештә, алар артыннан урып-җыю бурычы барлыкка килә, якын-тирә территорияләрне һәм йорт яны территорияләрен чистарту һәм санитар тоту. Гражданнар һәм юридик затлар биналар, корылмалар һәм җир кишәрлекләре белән килешүләр төзегәндә, тирә-юнь территорияләрен һәм йорт яны территорияләрен җыештыру, чистарту һәм санитар тоту буенча хокуклар яңа хокук ияләре артында саклана, соңгылары турында элекке хокук ияләре яисә кызыксынган як мөрәҗәгатендә вәкаләтле орган хәбәр итә.

IX. Кагыйдәләр таләпләренең үтәлешен тикшереп тору

216. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар җирлек территориясен төзекләндерү буенча әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләрне үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

217. Әлеге кагыйдәләрне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында каралган норма һәм кагыйдәләрне үз эченә алган әлеге Кагыйдәләрнең нигезләмәләреннән тыш, административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексы нигезендә җаваплылык билгеләнгән) җаваплылыкка тартыла.

218. Төзекләндерү өлкәсендәге законнар һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка тарту әлеге таләпләрне үтәүдән һәм хокук бозуларны бетерүдән азат итми.

219. Торак йортның милекчесе (милекчеләре), торак йортның бер яки берничә фатиры, ике яки өч фатирлы йортның бер яки берничә фатиры, торак булмаган бина (бүлмәләр) тиешенчә файдаланылмаган очракта, бу әлеге Кагыйдәләрнең фасадка, тышкы кыяфәткә, түбәгә (түбәгә), объектның башка конструкцияләренә, шул исәптән хәрәкәтсез алып килгәндә (алып барылганда), әлеге Кагыйдәләрнең таләпләрен кат-кат бозуда чагыла объект тузган, яраксыз яки авария хәлендә, әгәр дә әлеге хәлләр законлы көченә кергән уникe календарь ай эчендә кимендә өч тапкыр административ җаваплылыкка тарту турындагы карарлар белән расланса (аларның вакыт аралыгы әһәмиятле түгел), - вәкаләтле орган милекче (милекчеләр) бурычлары турында дәгъва таләпләре белән судка мөрәҗәгать итәргә һәм алга таба тиешле хәлдә тотып объектка капиталь ремонт (ремонт) ясарга, яисә милекче бурычына карата дәгъва таләпләре белән мөрәҗәгать итәргә хокуклы (милекчеләр) әлеге объектны сүтүне, территорияне әлеге кагыйдәләргә туры китереп башкарырга.